

Pohjois-Savon hyvinvointialueen valmiussuunnitelma yleinen osa

Versio 1.0

Sisällysluettelo

VERSIONHALLINTA	5
KÄSITTEET	6
1 JOHDANTO	9
2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ	9
2.1 Pohjois-Savon hyvinvointialueen organisaatio.....	9
2.2 Väestö	11
2.3 Talous.....	11
2.4 Henkilöstö.....	11
2.5 Toimitilat ja palveluverkko.....	12
2.6 Hyvinvointialueen digitaalinen ympäristö	12
2.7 Valmiussuunnittelun ja varautumisen päätöksenteko, hallinto ja vastuut	13
3 VARAUTUMISEN JA VALMIUDEN LAINSÄÄDÄNTÖ JA SÄÄDÖSPERUSTEET	17
4 NORMAALIOLOJEN, NORMAALIOLOJEN HÄIRIÖTILANTEIDEN JA POIKKEUSOLOJEN MÄÄRITELMÄT	18
5 UHKA- JA RISKIANALYYSI	20
5.1 Kansalliset riskiarviot	20
5.2 Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset skenaariot.....	20
5.3 Pohjois-Savon alueellinen riskiarvio	21
5.4 Riskien arviointi ja hallinta organisaatiossa	22
6 VALMIUDEN SÄÄTELY	23
6.1 Pelastuslaitoksen valmiustasot.....	24
6.2 Sosiaali- ja terveystoimen valmiustasot.....	24
7 VARAUTUMINEN JA VALMIUSSUUNNITTELU POHJOIS-SAVON HYVINVOINTIALUEELLA	25
7.1 Prosessi ja suunnitelman päivittäminen.....	25
7.2 Varautuminen	26
7.3 Valmius.....	26
7.4 Salassapito	27
7.5 Hyvinvointialueen kokonaisturvallisuus	27
7.6 Häiriötilanteen hallinnan prosessi	28

Turvallisuuspalvelut

22.6.2023

7.7 Kriittisten toimintojen ja palveluiden määrittely	29
7.8 Sosiaali- ja terveystalouden varautuminen ja valmiussuunnittelu.....	30
7.9 Pelastustoimen varautuminen ja valmiussuunnittelu	33
7.10 Yhteistoiminta ja suunnitelmien yhteensovittaminen	34
7.11 Huoltovarmuus ja materiaalinen varautuminen.....	35
7.12 Valmiuskoulutukset ja harjoitukset.....	35
8 HYVINVOINTIALUEEN TÄRKEIDEN TOIMINTOJEN JA PALVELUIDEN TURVAAMINEN JA RESURSSIANALYYSI.....	36
8.1 Häiriötilanteiden ja poikkeusolojen vaikutus toimintaan	36
8.2 Hyvinvointialueen väestönsuojaaminen ja evakuointi	37
8.3 Hyvinvointialueen toimialojen toimintaedellytykset	38
8.3.1 Perusterveydenhuolto ja päivystys	39
8.3.2 Sairaalapalvelut	39
8.3.3 Ensihoito.....	39
8.3.4 Sosiaalipalvelut	39
8.3.5 Ikääntyneiden palvelut.....	40
8.3.6 Pelastus- ja turvallisuuspalvelut	40
8.3.7 Strategia- ja konsernipalvelut	40
8.3.8 Lääkkeet ja hoitotarvikkeet	41
8.3.9 Lääkintälaitteet	41
8.3.10 Kuvantamispalvelut	41
8.3.11 Laboratoriopalvelut	41
8.3.12 Materiaalihoito ja logistiikka	42
8.3.13 Ruokahuolto	42
8.4 Pohjois-Savon hyvinvointialueen yhtiöt 2023.....	42
8.4.1 Sopimusperusteinen varautuminen	43
8.4.2 Kolmannen sektorin ja seurakuntien välinen yhteistyö	44
9 HYVINVOINTIALUEEN TOIMINNAN TURVAAMINEN.....	44
9.1 Johtaminen, johtamisjärjestelmä ja päätöksenteko	45
9.2 Tilannekuva	46
9.3 Hyvinvointialueen johtokeskus.....	48
9.4 Viestintä.....	48

9.4.1 Häiriötilanneviestintä	49
9.4.2 Kriisiviestintä	49
9.4.3 Viranomaistiedote.....	49
9.4.4 Vaaratiedote	50
9.5 Viranomaisyhteistyö ja virka-apu	50
9.6 Henkilökunnan turvallisuus selvitykset	50
9.7 Henkilökunnan henkilövarausjärjestelyt.....	51
9.8 Ajoneuvojen ja kaluston varausjärjestelyt.....	51
10 TOIPUMINEN	51
11 LÄHTEET	53
11.1 Kuvat	55
11.2 Taulukot.....	55

Turvallisuuspalvelut

22.6.2023

VERSIONHALLINTA

Versio	Päiväys	Tekijä	Toimenpide	Muutos
0.1	30.05.2023		Luonnos	
1.0	22.6.2023		Hyväksyttäväksi	

KÄSITTEET

Käsite	Määritelmä
Alueellinen yhteinen varautuminen	Maakunnan alueella tehtävän varautumisen osa-alue, johon osallistuvat alueella toimivat viranomaiset, kunnat, elinkeinoelämä ja järjestöt yhdessä.
Henkilövaraaminen	Varausmenettely, jolla työnantaja voi varata henkilöstönsä jäseniä kriittisiin töihin myös poikkeusoloissa. Tällöin työntekijän sodan ajan tehtävä on toimia työnantajansa palveluksessa yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi.
Huoltovarmuus	Huoltovarmuus on toiminta, jonka tarkoituksena on turvata väestön toimeentulon, maan talouselämän ja maanpuolustuksen kannalta välttämätön tuotanto, palvelut ja infrastruktuuri vakavien häiriötilanteiden ja poikkeusolojen varalta.
Hyvinvointialue	Hyvinvointialue on kunnista ja valtiosta erillinen julkisoikeudellinen yhteisö, jolla on alueellaan itsehallinto. Hyvinvointialue konserniyhtiöineen muodostaa hyvinvointialuekonsernin. Hyvinvointialue järjestää sille lailla säädetyt tehtävät. Hyvinvointialueen lakisäätteisiä tehtäviä ovat toiminnan alkaessa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimenjärjestäminen.
Jatkuvuudenhallinta	Huoltovarmuutta parantava organisaation prosessi, jolla tunnistetaan toiminnan uhkat ja arvioidaan niiden vaikutukset organisaatiossa ja sen toimijaverkostossa sekä luodaan toimintatapa vakavien häiriötilanteiden hallinnalle ja toiminnan jatkuvuudelle.
Kokonaisturvallisuus	Tila, jossa yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuviin uhkiin ja riskeihin on varauduttu. Kokonaisturvallisuus määritellään tavoitetilaksi, jossa yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat uhkat ovat hallittavissa. Kokonaisturvallisuuden hallintaan eli yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseen kuuluvat uhkiin varautuminen, häiriötilanteiden ja poikkeusolojen hallinta sekä niistä toipuminen.

	<p>Suomalaisen yhteiskunnan varautuminen toteutetaan kokonais-turvallisuuden periaatteella, mikä tarkoittaa yhteiskunnan elin-tärkeiden toimintojen turvaamista viranomaisten, elinkeinoelä-män sekä järjestöjen ja kansalaisten yhteistoimintana.</p>
Perusvalmius	<p>Perusvalmius on valmiustila, joka luodaan ja jota ylläpidetään jo normaaliaikana.</p>
Tehostettu valmius	<p>Valmiuden tila, jota on nostettu perusvalmiudesta mutta joka ei vielä ole täysvalmius. Tehostettuun valmiuteen siirtymistä edel-lyttävät usein erilaiset suuronnettomuudet, joissa hoitoa ja hoi-vaa tarvitsevien henkilöiden määrä on tavanomaista suurempi eikä tilanne ole hallittavissa perusvalmiuden organisaatiolla.</p>
Tilannekuva	<p>Eri lähteistä koottu kuvaus vallitsevista olosuhteista, käsillä ole- van tilanteen synnyttäneistä tapahtumista, tilannetta koskevista taustatiedoista ja tilanteen kehittymistä koskevista arvioista sekä eri toimijoiden toimintavalmiuksista. Tilannekuvaa tarvi- taan eri tasoilla päätöksenteon tueksi.</p>
Tilanneymmärrys	<p>Tilanneymmärrys, on tilanteen ja tilannetietoisuuden tulkinta ko- konaisympäristössä. Tilanneymmärryksessä toimija tietää tilan- teen vaikuttavuuden ja sen kehittymisen. Tilanneymmärrys vaa- tii näkemystä ennakkoinnista ja tulevaisuudesta laaja-alaisesti huomioiden sisäisen ja ulkoisen toimintaympäristön.</p>
Täysvalmius	<p>Valmiuden tila, jossa voidaan ottaa käyttöön kaikki mahdolliset lisäresurssit ja voimavarat. Täysvalmiutta voidaan tarvita suur- onnettomuustilanteissa tai poikkeusoloissa. Täysvalmiuden saavuttaminen edellyttää useimmissa tapauksissa valmiuslain (1080/1991) toimivaltuuksien käyttöönottoa.</p>
Valmiussuunnittelu	<p>Normaalioloissa tapahtuva varautumisen suunnittelu. Valmius- lain (1552/2011) 12 § velvoittaa viranomaiset varautumaan mm. valmiussuunnittelun avulla. Valmiussuunnitteluproses- sissa selvitetään muun muassa häiriötilanteiden ja poikkeus- olojen vaikutukset organisaation tehtäviin ja toimintaan, toimin- nassa ja tehtävissä tapahtuvat muutokset, toiminnan jatkuvuu- den turvaaminen ja toimenpiteet normaalioloihin palaamiseksi.</p>
Varautumistoimenpi- teet	<p>Varautumistoimenpiteitä ovat muun muassa valmiussuunnit- telu, jatkuvuudenhallinta, etukäteisvalmistelut, koulutus ja har- joittelu.</p>

Turvallisuuspalvelut

22.6.2023

Väestönsuojelu	Väestönsuojelu on aseellisen hyökkäyksen johdosta tapahtuva toiminta, jonka tarkoituksena on siviiliväestön suojelu hyökkäyksen vaaroilta ja auttaminen selviytymään hyökkäyksen välittömiltä vaikutuksilta sekä välttämättömien edellytysten luominen eloonjäämiselle.
-----------------------	---

1 JOHDANTO

Pohjois-Savon hyvinvointialueen valmiussuunnitelman yleinen antaa suunnitteluperusteet organisaatiolle ja eri toimialojen varautumistoiminnalle normaalioloissa, normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa sekä tukee toimialojen valmiussuunnittelua. Se ei korvaa toimialakohtaisia valmiussuunnitelmia tai yllä toimialojen, niiden palvelualueiden ja tulosalueiden yksilöityihin valmiussuunnitelmiin. Palvelu- ja toimialojen on huomioitava omassa valmiussuunnittelussa toimialakohtainen lainsäädäntö ja ohjaus. Valmius, varautuminen ja jatkuvuudenhallinta ovat jatkuva prosessi, jonka aikajänne on useita vuosia. Tästä syystä suunnittelun tulee olla päivityskierrossa sekä säännöllisessä testauksessa.

Yleisen osan tarkoituksena on kuvata

- Hyvinvointialueen toimintaperiaatteet ja -perusteet johtamisjärjestelmälle eri tilanteissa, jotta hyvinvointialueen elintärkeät toiminnot turvataan erilaisissa normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa
- Hyvinvointialueen suunnitteluperusteet toimialojen valmiussuunnitelmille, toimikorteille, organisaation johtamisjärjestelyille ja valmiuden säätämiseksi eri turvallisuustilanteissa
- Hyvinvointialueen suunnitteluperusteet tuettaessa sopimusperusteisesti alueen kuntia varautumisen osalta ja yhteistyötä sidosryhmien kanssa sekä asetettaessa niille vaatimukset jatkuvuudenhallinnasta

Pohjois-Savon hyvinvointialueen toimipisteitä uhkaavien häiriötilanteiden toimintaohjeet (esim. tulipalo, ICT-, vesi-, sähkö-, lämpöhäiriöt sekä muut äkilliset sisäiset ja ulkoiset vaarat) on kirjattu kiinteistö- ja yksikkökohtaisiin suunnitelmiin.

2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ

2.1 Pohjois-Savon hyvinvointialueen organisaatio

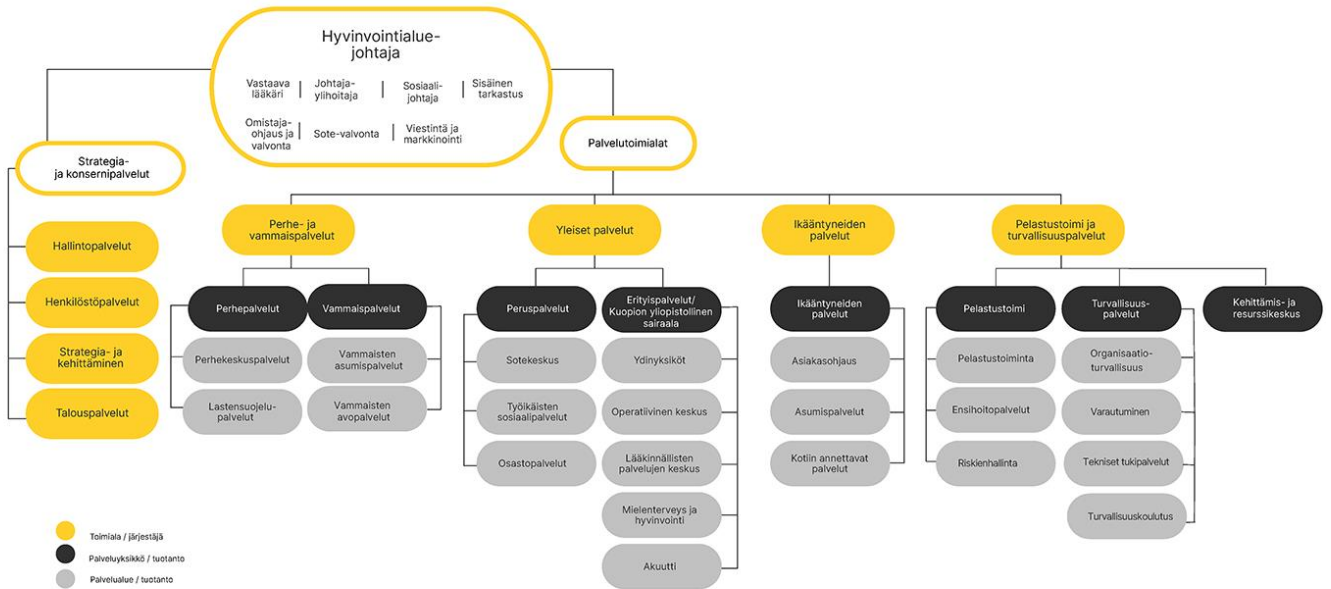
Pohjois-Savon hyvinvointialue on aloittanut toimintansa 1.1.2023. Se on yksi Suomen 21 hyvinvointialueesta ja sillä on noin 12 500 työntekijää. Organisaatio on kuvassa 1. Vastuualueella on noin 250 000 asukasta ja pinta-alaltaan se on maan viidenneksi suurin, yhteensä noin 21 078 neliökilometriä. Hyvinvointialue on jaettu kuvassa 2 esitettyihin palvelualueisiin: pohjoinen, eteläinen, läntinen, keskinen ja koillinen. Hyvinvointialueen tehtävänä on näillä alueilla järjestää sille lailla säädetyt palvelut eli sosiaali- ja terveydenhuolto sekä pelastustoimi.

Alueellinen raja noudattaa maakuntarajaa ja hyvinvointialueella on 19 kuntaa: Iisalmi, Joroinen, Kaavi, Keitele, Kiuruvesi, Kuopio, Lapinlahti, Leppävirta, Pielavesi, Rautalampi, Rautavaara, Siilinjärvi, Sonkajärvi, Suonenjoki, Tervo, Tuusniemi, Varkaus, Vesanto ja Vieremä. Vastuualueen pinta-alasta noin 18 % on vettä eli runsaat vesistöt aiheuttavat rajoitteita kulkemiseen sekä esimerkiksi erityisiä vaatimuksia pelastustoimen palveluiden ulottuvuudelle.

Hallinnollisen johtamisen hyvinvointialue aloitti kuntaorganisaatioista tutulla hallinnollisella toimielinrakenteella. Pakollisten toimielinten (aluevaltuusto, aluehallitus ja tarkastuslautakunta) lisäksi hyvinvointialueella on myös lautakunta- ja jaostorakenne.

Organisaatiokaavio

KUVA 1 Pohjois-Savon hyvinvointialueen organisaatio

Pohjois-Savon hyvinvointialueen palvelualueet

KUVA 2 Pohjois-Savon hyvinvointialueen palvelualueet

2.2 Väestö

Pohjois-Savo on kuudenneksi suurin maakunta Suomessa. Sen väestöpohjasta on 0–14-vuotiaita 14 %, 15–64-vuotiaita 60 % ja yli 65-vuotiaita 26 %. Ikääntyneiden prosenttiosuus on noin maan keskiarvossa. Haasteena on maaseudun tyhjentyminen ja väestön keskittyminen kasvu-keskuksiin, sillä Kuopion, Siilinjärven, Varkauden ja Iisalmen osuus on noin 74 % maakunnan väestöstä. Näistä Kuopio ja Siilinjärvi ovat muuttovoittoisia, Varkaus ja Iisalmi muuttotappioisia. Kokonaisuudessa maakunta on ollut vuodesta 2020 alkaen hieman muuttovoittainen. Vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on hieman muuta maata korkeampi, yli 75 %. Kokonaisuudessaan Pohjois-Savon asukasluvun ennustetaan hieman laskevan seuraavan noin 10 vuoden aikana, mutta erityisesti alle 65-vuotiaiden osuus väestöstä tulee pienenemään alueella muuta maata nopeammin. Terveysten- ja hyvinvointilaitoksen mukaan ikävakioitu sairastavuusindeksin arvo on Pohjois-Savossa koko maan korkein. Sairastavuutta Pohjois-Savossa nostavat esimerkiksi mielenterveyden sairaudet.

Pohjois-Savossa on muuhun maahan verrattuna myös paljon vapaa-ajan asutusta ja sitä myötä suuri kausiväestön osuus kesäisin. Yksin Kuopion kaupungin maa-alueella on yli 10 000 loma-asuntoa, joka on eniten koko maassa.

2.3 Talous

Talouden lähtötilanne on kireä, kuten myös arviona tuleville vuosille. Pohjois-Savon hyvinvointialueen budjetti vuodelle 2023 on hieman alle 1,4 miljardia euroa ja tästä noin 1,1 miljardia euroa on valtion rahoituksen osuus. Toimintakuluista noin puolet koostuu henkilöstökuluista. Investointeihin ja investointeja vastaaviin sopimuksiin on Valtioneuvosto antanut lainanottovaltuutuksen arvoltaan noin 250 miljoonalle eurolle.

Pohjois-Savon hyvinvointialueen kokonaiskustannuksista pyritään säästämään vuositasolla vähintään noin 3 % eli noin 41 miljoonaa euroa. Tähän on luotu oma taloudellisuus- ja tuottavuusohjelmansa. Säästöjä haetaan muun muassa digitalisaation ja sähköisten palvelujen kehittämisen avulla, uudistuvalla työkykyjohtamisella, työkyvyn parantamisella ja työajan uudistamisella. Suunnittelun toteuma on kuukausittaisessa sisäisessä tarkastelussa ja aluehallituksessa kvartaalitarkastelussa. Taloudellisuus- ja tuottavuusohjelma on kiinteä osa talous- ja toimintasuunnitelmaa aikavälillä 2023–2025. Ohjelmaan sisältyvillä toimenpiteillä tuetaan tuottavuuden kasvua, henkilöstövoimavarojen oikeaa ja osaamiseen perustuvaa kohdentumista sekä työvoimakustannusten alentumista.

2.4 Henkilöstö

Hyvinvointialueella työskentelee noin 12 700 työntekijää ja se on Pohjois-Savon suurin työnantaja. Vuoden 2023 alusta hyvinvointialueelle ovat vanhoina työntekijöinä siirtyneet kuntien ja kuntayhtymien sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö, Pohjois-Savon pelastuslaitoksen henkilöstö sekä osa kuntien tukipalvelutehtävissä työskentelevistä henkilöistä.

Osaavan henkilöstön saatavuus ja riittävyys ovat tunnistettu haasteeksi hyvinvointialueen palveluiden turvaamiselle ja jatkuvuudelle. Vallitsevan tilanteen parantamiseksi Pohjois-Savon hyvinvointialueella strategiavalmistelussa ovat henkilöstölähtöisyyteen, osaamiseen ja urakierron tukemiseen sekä työhyvinvoinnin menetelmien vahvistamiseen liittyvät toiminnot. Lisäksi on käynnistetty henkilöstön saatavuutta tukevia pitkäjänteisiä suunnitelmia, esimerkiksi oman rekrytointiprosessien vahvistaminen ja kansainvälisen rekrytointin arviointi.

2.5 Toimitilat ja palveluverkko

Hyvinvointialueen palveluja tuotetaan pääosin kuntien nykyisissä toimipisteissä 1.1.2023 alkaen. Hyvinvointialue vuokraa kunnilta niiden omistamat sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastuspalvelujen toimitilat 3+1 vuokrasopimuksella. Kuntien vuokraamat toimitilat siirtyvät hyvinvointialueelle voimassa olevin sopimuksin. Sairaanhoidopiiriin ja Vaalijalan omistamat ja vuokraamat toimitilat siirtyvät hyvinvointialueelle. Osana hyvinvointialueen kiinteistö- ja toimitilastrategiaa rakentuu myös toimitilaverkko, joka määrittelee pitkällä aikavälillä mm. tilojen käyttötarkoituksen, sijainnin ja tarpeellisuuden.

Osana 2023–2025 suunnittelua tullaan hyvinvointialueelle vahvistamaan palvelustrategia ja palveluverkkosuunnitelman mukaisesti tuotantotapoja. Palvelustrategian tavoitteena on myös syventää eri palveluiden järjestämistä koskevia tavoitteita sekä määrittämään ne toimenpiteet, joilla pyritään tekemään välttämättömät rakenteelliset ja toiminnalliset muutokset, jotta hyvinvointialue rakentuu tulevaisuuteen kestäväälle pohjalle.

Palveluverkon suunnittelu on osa palveluiden strategista johtamista. Suunnittelun lähtökohtana on nykytilan arviointi ja kuvaus, jotka pohjautuvat ajantasaiseen sekä arvioituun väestönkehityssuunnitteluun. Näin saadaan muodostettua arvio palvelutarpeista ja alueellisesta sijoittumisesta. Pelastustoimen Pohjois-Savon palveluverkon kattavuutta ja tehokkuutta on tarkasteltu jo alueellisen pelastustoimen aikakautena 2004–2022. Muodostunut pelastustoimen palveluverkko perustuu riskianalyysiin, riskialuejakoon ja tehtyyn palvelutasopäätökseen. Riskianalyysi rakentuu asukastiheyden, rakennuskannan ja liikennevirtojen mukaisesti, huomioiden toteutuneet onnettomuudet.

Palveluverkon rakentamisessa merkittävimminä toimitilakohteina ovat meneillään oleva Neulamäen pelastusasemahanke (arvio valmistumisesta 2024) ja Psykiatriatalon rakentaminen sekä Puijon sairaalan peruskorjaus. Yhteensä investointirahaa kaikkiin uusiin kohteisiin on varattu vuodelle 2023 lähes 92 miljoonaa euroa.

2.6 Hyvinvointialueen digitaalinen ympäristö

Terveysdatan ja digitaalisten palvelujen kehittäminen sekä soveltaminen ovat merkittävä osa *Kuopio Health* -osaamiskeskittymää. Digitaalisuus, tekoäly ja automaatio ovat arkea hyvinvointialueen palveluissa. Etäpalveluiden ja digitaalisten palveluiden laajeneva käyttöönotto on kohtuullisen nopeasti toteutettava keino tehostaa toimintaa, eikä sen potentiaalia ole vielä tunnistettu kaikissa palveluissa.

Myös ”Tulevaisuuden sotekeskus 2020”-hankkeen tavoitteena on laajentaa sähköistä asiointia Pohjois-Savon hyvinvointialueella. Toimenpiteinä on luoda kokonaisvaltainen alusta sähköisiin palveluihin – OmaSavo. Samalla olemassa olevan sähköisen asioinnin ja kotiin vietävien palveluiden kehittämistä jatketaan. Sähköisten palveluiden käyttöönoton mallin omistajuus ja sen kehittäminen ovat osana digitoimiston toimintaa.

Merkittävä osa digitaalisten palveluiden jatkuvuutta on toimintojen luotettavan käytettävyyden varmistaminen 24/7/365. Kriittisten palveluiden ja toimintojen jatkuvuutta turvataan vikasietoisilla järjestelmäratkaisuilla, toipumissuunnitelmilla, vaihtoehtoisilla toimintamalleilla järjestelmäkatojen aikana ja säännöllisellä harjoittelulla.

Pohjois-Savon hyvinvointialueen digitaalinen ympäristö koostuu hyvinvointialueen ja alueen kuntien tietojärjestelmistä, työasemista sekä päätelaitteista. Tieto- ja laitehallinnon palvelut toteutetaan hyvinvointialueella keskitetysti. Tämä tarkoittaa erityisesti järjestelmäarkkitehtuurin hallintaa sekä keskitettyjä hankintoja. Hyvinvointialueen tieto- ja laitehallinto toimii vastuutahona sekä yhteyspisteenä yhtiöiden Istek ja Servica osalta niiden tarjoamiin palveluihin liittyen. Digitalisaatio ja digitaalisten palveluiden kehittäminen ovat osa hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystalouden strategiaa. Digitalisaatio integroidaan osaksi perustoimintaa ja palveluprosesseja. Tämä asettaa vaatimukset käytettävien järjestelmien ja laitteiden turvallisuudelle sekä henkilöstön tietoturvallisuuden osaamiselle.

Teknologian kehittyminen ja digitaalisten palveluiden lisääntyminen asettavat digitaalisen ympäristön uhkakuvat mahdollisesti lähitulevaisuudessa suurimmaksi turvallisuushaasteeksi. Terveystalouden/hyvinvointidatan voidaan hyödyntää sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa entistä tehokkaammin. Digitaalisten palvelujen lisäämisellä voidaan korvata muita palveluntuottamisen kanavia, mahdollistetaan työn sekä palveluiden aika- ja paikkariippumattomuus, lisätään joustavuutta ja parantaa palvelujen saavutettavuutta. Digitaalisella turvallisuudella on turvattava ja hallittava hyvinvointialueen digitaalinen toimintaympäristö, siinä liikkuva data sekä sietää verkossa piileviä uhkia. Hyvin suunnitellulla ja aktiivisesti toteutettavalla hyvinvointialueen tietoturva- ja tietosuojapolitiikalla, toimintamalleilla ja työntekijöiden ymmärryksellä sekä vastuullisella toiminnalla pystytään rakentamaan toimiva digitaalisen turvallisuuden toimintaympäristö, joka on osa organisaation kokonaisturvallisuutta.

2.7 Valmiussuunnittelun ja varautumisen päätöksenteko, hallinto ja vastuut

Pohjois-Savon hyvinvointialueen poliittiseen toimielinrakenteeseen kuuluvat aluevaltuusto, aluehallitus, jaostot, lautakunnat ja yhteistoimintaelin. Hyvinvointialuetta johtavat aluevaltuusto, aluehallitus ja aluehallituksen alaisuudessa toimiva hyvinvointialuejohtaja. Hyvinvointialueen johtaminen perustuu hyvinvointialuestrategiaan, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelustrategiaan, pelastustoimen palvelutasopäätökseen, talousarvioon ja -suunnitelmaan, muihin aluevaltuuston päätöksiin sekä hyvän hallinnon ja johtamistavan periaatteisiin.

Aluevaltuusto vastaa sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluiden järjestämisestä ja palvelutuotannon ohjaamisesta. Pohjois-Savon hyvinvointialueen hallintosäännössä (2023) varautumisen, val-

miussuunnittelun ja kokonaisturvallisuuden näkökulma nousee esille poikkihallinnollisesti läpileikkaavana. Poliittisen päätöksenteon vastuut, hyvinvointialueen tehtävään tai virkaan sidotut vastuut ja poliittisten toimijoiden keskinäinen työnjako varautumiseen ja kokonaisturvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä yleisellä tasolla on kirjattu taulukossa yksi sekä tarkemmin hyvinvointialueen hallintosäännössä.

Valmiuslainsäädäntö ja toimialakohtainen lainsäädäntö on huomioitu Pohjois-Savon hyvinvointialueen hallintosäännössä siten, että varautumisen vastuut ovat selkeitä ja kohdentuvat sosiaali-, terveys-, ikääntyneiden- tai pelastusviranomaiselle tai strategia- ja konsernipalveluihin.

TAULUKKO 1 Varautumisen ja valmiussuunnittelun vastuut

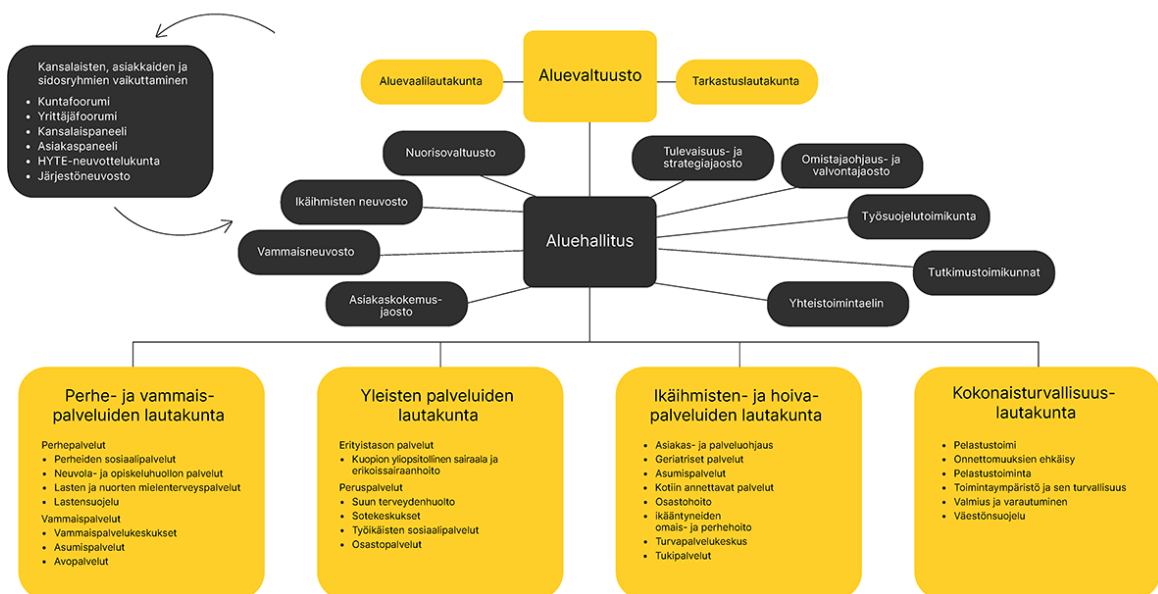
Aluevaltuusto	<ul style="list-style-type: none"> • päättää varautumisen ja valmiussuunnittelun periaatteista • päättää kokonaisturvallisuuden periaatteista aluehallituksen tekemän esityksen perusteella • määrittää sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteista
Aluehallitus	<ul style="list-style-type: none"> • vastaa hyvinvointialuekonsernin kokonaisturvallisuudesta ja varautumisesta yhteistyössä alueen kuntien, elinkeinoelämän ja järjestöjen kanssa • päättää varautumisen ja valmiussuunnittelun järjestämisen käytännön toteutuksesta aluevaltuuston päättämien periaatteiden mukaisesti • hyväksyy turvallisuutta ja varautumista koskevat periaatteet, ottaen huomioon sopimuksellisen varautumisen • antaa esityksiä kokonaisturvallisuuden periaatteista aluevaltuustolle • päättää varautumisen ja valmiussuunnittelun järjestämisen käytännön toteutuksesta aluevaltuuston päättämien periaatteiden mukaisesti. • valvoo, että turvallisuus- ja varautumisjärjestelyt toimeenpannaan ohjeistuksen mukaisesti • antaa osana sisäisen valvonnan raportointia toimintakertomuksessa tiedot turvallisuus- ja varautumisjärjestelyistä, keskeisistä johtopäätöksistä sekä myös selvityksen merkittävimmistä turvallisuuteen ja varautumiseen liittyvistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä • huolehtii hyvinvointialueen sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnan järjestämisestä
Kokonaisturvallisuuslautakunta	<ul style="list-style-type: none"> • johtaa ja kehittää lautakunnan toimialaa (pelastustoimi, hyvinvointialueen yhteinen varautuminen ja valmiussuunnittelu, riskiarviot, valmiusasiat, väestönsuojelu, organisaatio- ja turvallisuus) • vastaa valtuuston ja hallituksen asettamien kokonaisturvallisuutta koskevien tavoitteiden toteuttamisesta ja seurannasta • vastaa esityksen tekemisestä kokonaisturvallisuuden käytännön toteutuksesta • vastaa viranomaistoiminnasta;

	<ul style="list-style-type: none"> vastaa sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimeenpanon valvonnasta ja tuloksellisuudesta vastaa hyvinvointialueen varautumisen ja valmiussuunnittelun ohjeistamisesta sekä valmius- ja varautumissuunnitelmien hyväksymisestä; vastaa esityksen tekemisestä kokonaisturvallisuuden käytännön toteutuksesta vastaa hyvinvointialueen varautumis-, valmiussuunnittelu- ja organisaatioturvallisuus tehtävistä sekä väestönsuojelun järjestelyistä vastaa esityksen tekemisestä turvallisuus- ja varautumisjärjestelystä, keskeisistä johtopäätöksistä sekä selvityksen merkittävimmistä turvallisuuteen ja varautumiseen liittyvistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä osana sisäisen valvonnan raportointia ja toimintakertomusta; vastaa esityksen tekemisestä pelastustoimen palvelutasopäätökseksi vastaa hyvinvointialueen kokonaisturvallisuuteen liittyvistä järjestelyistä ja yhteensovittamisesta sekä organisaatioturvallisuuden tehtävistä vastaa hyvinvointialueen varautumis-, valmiussuunnittelu- ja organisaatioturvallisuus tehtävistä sekä väestönsuojelun järjestelyistä hyväksyy valmiussuunnitelmat ja toimialan säädösten edellyttämät muut suunnitelmat toimii monijäsenisenä toimielimenä alueen pelastusviranomaisena; käyttää tarvittaessa pelastusviranomaisen hallinnollisia pakkokeinoja
Hyvinvointialuejohtaja	<ul style="list-style-type: none"> vastaa hyvinvointialueen toiminnasta, johtaa ja kehittää toimintaa aluehallituksen alaisuudessa ja vastaa asioiden valmistelusta aluehallituksen käsiteltäväksi toimien aluehallituksen esittelijänä vastaa, että riskienhallinta, sisäinen valvonta ja varautuminen on asianmukaisesti järjestetty
Toimialajohtajat	<ul style="list-style-type: none"> vastaavat toimialueensa toiminnasta ja taloudesta sekä johtavat ja kehittävät toimintaa aluehallituksen/jaoston/lautakuntien ja hyvinvointialuejohtajan alaisuudessa vastaavat toimialansa riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan (omavalvonta), varautumisen ja valmiussuunnittelun sekä sopimushallinnan toteutumisen toimeenpanosta Pohjois-Savon valmius ja turvallisuustoimikunnan määrittämällä tavalla.
Johtava ylilääkäri	<ul style="list-style-type: none"> vastaa valmius- ja varautumissuunnittelusta terveydenhuollon osalta ja sen yhteensovittamisesta yhteistyöalueella sekä terveydenhuollon tilannekuvan ylläpitämisestä hyvinvointialueella

Sosiaalihuollon johtava viranhaltija	<ul style="list-style-type: none"> vastaa hyvinvointialueen sosiaalihuollon valmius- ja varautumissuunnittelusta ja sen yhteensovittamisesta yhteistyöalueella ja sosiaalihuollon tilannekuvan ylläpitämisestä
Palvelualuejohtajat ja -päälliköt	<ul style="list-style-type: none"> vastaavat omalta osaltaan hyvinvointialueen valmiussuunnittelusta sekä normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumisesta vastaavat omalta osaltaan palvelualueen toiminnan raportoinnista, arvioinnista, sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta sisäisen valvonnan ohjeiden mukaisesti
Valmius- ja turvallisuustoimikunta	<ul style="list-style-type: none"> koordinoi ja yhteensovittaa sosiaali- ja terveystalouden sekä pelastuslaitoksen varautumisen ja valmiussuunnitelmat. päätää mihin lautakuntaan kulloinkin asia kuuluu päätettäväksi.
Esihenkilöt	<ul style="list-style-type: none"> vastaavat osaltaan riskien arvioinnista, tunnistamisesta ja toimenpiteiden toteutuksesta (mukaan lukien varautuminen) ja toimivuudesta omien yksiköiden osalta hyvinvointialueen periaatteiden, sopimusten, ohjeiden ja linjattujen käytäntöjen mukaisesti
Henkilöstö	<ul style="list-style-type: none"> noudattaa turvallisuuteen, varautumiseen, valmiuteen ja riskienhallintaan liittyviä organisaation ohjeita, sopimuksia ja käytäntöjä

Toimielinorganisaatio

KUVA 3 Pohjois-Savon hyvinvointialueen toimielimet

3 VARAUTUMISEN JA VALMIUDEN LAINSÄÄDÄNTÖ JA SÄÄDÖSPERUSTEET

Valmiuslain (1552/2011) 12 §:n mukaan valtioneuvoston, valtion hallintoviranomaisten, valtion itsenäisten julkisoikeudellisten laitosten, muiden valtion viranomaisten ja valtion liikelaitosten sekä hyvinvointialueiden ja hyvinvointiyhtymien, kuntien, kuntayhtymien ja muiden kuntien yhteenliittymien tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluun sekä muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa.

Pohjois-Savon hyvinvointialueen tulee (612/2021) 50 §:n mukaan varautua ennakkoon tehtävillä valmiussuunnitelmilla sekä muilla toimenpiteillä yhteistyössä alueensa kuntien ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueensa hyvinvointialueiden kanssa häiriötilanteisiin sekä poikkeusoloihin. Hyvinvointialueen on varmistettava palvelujen jatkuvuuden turvaaminen myös silloin, kun palveluja toteutetaan hankkimalla niitä yksityisiltä palveluntuottajilta. Valtioneuvoston asetus 308/2023 säättää hyvinvointialueiden varautumisesta sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteisiin. Koko organisaatio toimii yhteistyössä kuntien, valtionorganisaatioiden, vapaaehtoisten ja kolmannen sektorin kanssa niin normaalioloissa, normaaliolojen häiriötilanteissa kuin poikkeusoloisakin suoriutuakseen tehtävästään. Hyvinvointialueen on huolehdittava myös vaaranalaisilta alueilta siirretyn väestön turvallisuudesta ja toimialoittain lainsäädännön mukaisista tehtävistä.

Pelastuslain (379/2011) 46–47 §:ssä säädetään valtion ja kunnan viranomaisten, laitosten ja liikelaitosten velvollisuudesta osallistua pelastuslaitoksen johdolla pelastustoiminnan suunnitteluun sekä toimimaan onnettomuus- ja vaaratilanteissa niin, että pelastustoiminta voidaan toteuttaa tehokkaasti. Pelastuslaitoksen tulee laatia suunnitelmat, jotka koskevat alueen pelastustoimen onnettomuuksien pelastustoimintaa ja sen johtamista. Lisäksi pelastuslain 65 § velvoittaa hyvinvointialueorganisaation toimialoja varautumaan väestönsuojeluun laatimalla tarpeelliset suunnitelmat tehtäviensä hoitamisesta. Pelastustoimen viranomaiset huolehtivat niiden vastuulla olevien väestönsuojelutehtävien edellyttämän toiminnan ja suunnitelmien yhteensovittamisesta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) mukaan yliopistollista sairaalaa ylläpitävän hyvinvointialueen tehtävänä on sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueellaan ohjata sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelua valtakunnallisten yhtenäisten periaatteiden mukaisesti.

Keskeisiä hyvinvointialueen valmiussuunnittelua koskevia lakeja ja säädösperusteita ovat:

Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestäminen

- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021)
- Laki pelastustoimen järjestämisestä (613/2021)

Voimaantulo ja toimeenpano

- Laki sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja pelastustoimea koskevan uudistuksen toimeenpanosta ja sitä koskevan lainsäädännön voimaannpanosta (616/2021)

Maakunta- ja hyvinvointialuejako

- Laki hyvinvointialueesta (611/2021)
- Hyvinvointialue- ja maakuntajakolaki (614/2021)

Turvallisuuspalvelut

22.6.2023

Maakuntien hallinnon ja talouden järjestäminen

- Laki hallintolain muuttamisesta (637/2021)
- Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain muuttamisesta (711/2021)

Maakuntien rahoitus

- Laki hyvinvointialueiden rahoituksesta (617/2021)
- Laki tuloverolain muuttamisesta (619/2021)

Kuntien valtionosuusjärjestelmän muuttaminen

- Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta (618/2021)

Poikkeusolot

- Valmiuslaki (1552/2011)

Muita keskiä hyvinvointialueen valmiussuunnittelua koskevia säädöksiä:

- Pelastuslaki 2011/379
- Asetus pelastustoimesta 2011/407
- Asetus pelastustoimen suunnitelmista 2018/1363
- Asetus hyvinvointialueiden varautumisesta sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteissa 2023/308
- Laki huoltovarmuuden turvaamisesta 1992/1390
- Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista 1048/2018
- Puolustustilalaki 1991/1083
- Sosiaalihuoltolaki 2014/1301
- Terveydenhuoltolaki 2010/1326
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 2021/612
- Laki hyvinvointialueesta 2021/611
- Tartuntatautilaki 2016/1227
- Laki sähköisen viestinnän palveluista 2014/917

4 NORMAALIOLOJEN, NORMAALIOLOJEN HÄIRIÖTILANTEIDEN JA POIKKEUSOLOJEN MÄÄRITELMÄT

Toimialojen on varauduttava suoriutumaan niille kuuluvista tehtävistä kaikissa tilanteissa vastuualueellaan. Tilanteet luokitellaan sen mukaisesti, miten suuren tai vakavan uhan arvioidaan kulloinkin olevan. Yhteiskunnan turvallisuustilanteet jaetaan kolmeen luokkaan: normaaliolot, normaaliolojen häiriötilanteet ja poikkeusolot. Viranomaiset, jotka vastaavat sosiaali- ja terveydenhuollon tai pelastustoimen tehtävistä normaalioloissa, vastaavat niistä myös normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Varautuminen eri turvallisuustilanteisiin perustuu normaaliolojen järjestelyiden varaan.

Normaalioloksi kutsutaan tilannetta, jossa esiintyviä uhkia voidaan ehkäistä ja torjua viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin ja resurssein.

Normaaliolojen häiriötilanteella tarkoitetaan uhkaa tai tapahtumaa, joka vaarantaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja tai strategisia tehtäviä ja jonka hallinta edellyttää viranomaisten ja muiden toimijoiden tavanomaista laajempaa tai tiiviimpää yhteistoimintaa ja normaalia aktiivisempaa

viestintää. Häiriötilanteita voi esiintyä niin normaalioloissa kuin poikkeusoloissakin. Häiriötilanteita ovat esimerkiksi vakavat luonnononnettomuudet, kuten myrskytuhot ja vedenpinnan äkillinen nousu. On olemassa myös ihmisen toiminnasta aiheutuvia häiriötilanteita, kuten mellakka ja terrorismi.

Poikkeusolot tarkoittavat valmiuslaissa tarkoitettua yhteiskunnan tilaa (paikallisesti, alueellisesti, valtakunnallisesti), jossa on niin paljon tai niin vakavia häiriöitä tai uhkia, että on tarpeen mahdollistaa viranomaisten tavanomaisesta poikkeava toimivaltuuksien käyttö. Poikkeusolojen vallitsemisen toteaa valtioneuvosto yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa. Valtioneuvosto voi asetuksella (käyttöönottoasetus) säätää valmiuslain II osan säännösten soveltamisen aloittamisesta.

Poikkeusoloja valmiuslain (29.12.2011/1552, 3 §) mukaan ovat:

1. Suomeen kohdistuva aseellinen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettava hyökkäys ja sen välitön jälkitila;
2. Suomeen kohdistuva huomattava aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan hyökkäyksen uhka, jonka vaikutusten torjuminen vaatii tämän lain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöön ottamista;
3. väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti vaarantuvat;
4. erityisen vakava suuronnettomuus ja sen välitön jälkitila;
5. vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti sekä
6. sellainen
  - a. julkisen vallan päätöksentekokykyyn;
  - b. rajaturvallisuuden tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen;
  - c. välttämättömien sosiaali- ja terveydenhuollon tai pelastustoimen palvelujen saatavuuteen;
  - d. energian, veden, elintarvikkeiden, lääkkeiden tai muiden välttämättömien hyödykkeiden saatavuuteen;
  - e. välttämättömien maksu- ja arvopaperipalvelujen saatavuuteen;
  - f. yhteiskunnallisesti kriittisten liikennejärjestelmien toimivuuteen; tai
  - g. edellä a–f alakohdassa lueteltuja toimintoja ylläpitävien tieto- ja viestintätekniisten palvelujen tai tietojärjestelmien toimivuuteen.

kohdistuva uhka, toiminta, tapahtuma tai näiden yhteisvaikutus, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti ja laajamittaisesti estyvät tai lamaantuvat tai joka muulla näihin vakavuudeltaan rinnastuvalla tavalla erityisen vakavasti ja olennaisesti vaarantaa yhteiskunnan toimintakykyä tai väestön elinmahdollisuuksia.

5 UHKA- JA RISKIANALYYSI

5.1 Kansalliset riskiarviot

Sisäministeriön vuonna 2023 julkaiseman Suomen kansallisen riskinarvion laatiminen perustuu EU-tason sääntelyyn, joka velvoittaa jäsenvaltioita raportoimaan komissiolle kolmen vuoden välein. Käytännössä kansallinen riskinarvio on kooste eri hallinnonalojen riskinarvioista. Eri hallinnonalat ovat valinneet yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kansallisesti vaikuttavia uhkamalleja ja häiriötilanteita. Kuvassa 4 on esitetty kansallisen riskiarvion uhkamallit ja häiriötilanteet.

Kansallista riskinarviota hyödynnetään yhteiskunnan turvallisuusstrategian kokoamisessa ja se muodostaa perustan varautumisen suunnittelulle. Kansallisen riskiarvion sisältämät häiriötilanteet on jaettu yhteiskunnan vakauteen, teknologiaan, logistiikkaan ja terveysturvallisuuteen liittyviin uhkisiin sekä laajoihin onnettomuustilanteisiin. Nämä häiriötilanteet ja riskit koskettavat suoraan tai välillisesti myös hyvinvointialueen toimijoita.

KUVA 4 Kansallisen riskiarvion uhkamallit ja häiriötilanteet 2023

5.2 Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset skenaariot

Sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunta (PONK) on nostanut kansallisesta riskinarviosta toimialan uhkaskenaarioksi ja sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelun painopisteiksi 2019 seuraavat skenaariot:

- Pandemia
- Terroristinen isku
- Kyberisku
- Voimahuollon häiriöt
- Sotilaallinen voimankäyttö
- Laajamittaisen maahantulon hallinta
- CBRNE-uhat

5.3 Pohjois-Savon alueellinen riskiarvio

Pohjois-Savon hyvinvointialueen valmiussuunnittelu pohjautuu kansalliseen ja alueelliseen riskiarvioon. Alueelliset riskiarviot tarjoavat pohjaa niin kansallisen kuin toimiala- ja organisaatiokohtaisten riskiarvioiden laatimiselle ja sitä kautta yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiselle. Alueelliset riskiarviot muodostavat yhdessä kansallisen riskiarvion kanssa valtakunnallisen riskiarviokokonaisuuden. Riskiarvioiden päivitysaikataulu on 3–4 vuotta ja riskiarviot rytmittävät myös hyvinvointialueen valmiussuunnitelmien päivitystä. Alueellinen riskiarvio ei välttämättä sisällä kaikkia hallinnonala- ja toimijakohtaisia merkittäviä riskejä. Tämä korostaa kunkin toimijan vastuuta tehdä yksityiskohtaisemmin riskianalyysiä suhteessa toimintaansa ja omiin tehtäviinsä hallinnonala- tai toimialaa koskevan lainsäädännön mukaisesti. Hyvinvointialueen toimialojen tulee varata resursseja myös valmiussuunnitelman yleisen osan ja toimialojen valmiussuunnitelmien sekä alueellisen riskiarvion säännölliseen päivitystyöhön.

KUVA 5 Riskiarviokokonaisuus, SM julkaisu 2022:28

Pohjois-Savon alueellinen riskiarvio on valmistunut maaliskuussa 2023. Riskiarvio on tehty laajalaisessa poikkihallinnollisessa yhteistyössä eri organisaatioiden, viranomaisten, kuntien, elinkeinoelämän ja järjestöjen edustajien kanssa. Riskiarvio työ tehtiin pelastuslaitoksen koordinoimana ja johtamana. Riskiarviotyössä alueen toimijat tunnistavat ensin yhdessä alueen merkittävimmät uhkat ja häiriötilanteet (taulukko 2). Tunnistetuista uhkista laaditaan asiantuntijoista muodostuvissa pienryhmissä havainnollistavat skenaariot, joiden pohjalta tehdään riskin todennäköisyyden ja seurausvaikutusten arvio.

TAULUKKO 2 Riskiteemojen mukaiset skenaariot

SKENAARIO						
1. Luonnon aiheuttamat onnettomuudet ja sään ääri-ilmiöt	1.1 Useampi yhtäaikainen laaja maastopalo	1.2 Rajuilma ja matalapaine-/talvimyrsky	1.3 Pitkittänyt ja poikkeuksellinen sääilmiö, pitkä hellejakso/kuumus			
2. Suuronnettomuudet (laajat onnettomuustilanteet)	2.1 Kriittiseen infrastruktuuriin tai yhteiskunnalliseen toimintoon vaikuttava suuri rakennuspalo	2.2 Vakava kemikaalionnettomuus, jonka seurauksena ympäristöonnettomuus	2.3 Vakava tieliikenneonnettomuus	2.4 Vakava lentoliikenneonnettomuus	2.5 Vakava vesiliikenneonnettomuus	2.6 Ihmismassojen hallitsematon liikehdintä yleisötapahtumassa
3. Infrastruktuurin häiriöt	3.1 Laaja ja pitkäkestoinen vesihuollon häiriö	3.2 Laaja ja pitkäkestoinen jätevesihäiriö	3.3 Alueellisen liikenneinfran häiriöt / kuljetus- ja logistiikan häiriöt	3.4 Laaja tietoliikennehäiriö	3.5 Alueelliset voimahuollon häiriöt: sähkön- ja lämmönjakeluhäiriö	
4. Muu yhteiskuntajärjestystä vaarantava toiminta	4.1 Alueelle kohdistuva terroristinen teko	4.2 Henkilöjoukkoon kohdistuva väkivallanteko				
5. Terveysturvallisuuden häiriöt	5.1 Biouhat					
6. Muut uhkamallit ja häiriötilanteet	6.1 Laajamittainen maahantulo	6.2 Työvoimapula	6.3 Kasvintuotannon riskit ja häiriötilanteet			
7. Sotilaallinen voimankäyttö	7.1 Pohjois-Savon sotilaallisten uhkien arviointi					

5.4 Riskien arviointi ja hallinta organisaatiossa

Hallintosäännön 32 §:n mukaan aluehallituksen tehtävänä on huolehtia hyvinvointialueen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja hallintosäännön 108 §:n mukaan se hyväksyy sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa koskevat ohjeet ja menettelytavat. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tulee perustua järjestelmälliseen ja dokumentoituun toimintatapaan. Pohjois-Savon hyvinvointialueelle on julkaistu sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan ohje vuonna 2023.

Riskienhallinnan tarkoitus on varmistaa häiriötön palvelutuotanto ja auttaa päätöksentekijöitä tekemään tietoisia valintoja, priorisoida toimintoja tärkeysjärjestykseen sekä auttaa tunnistamaan vaihtoehtoisia toimintatapoja. Kokonaisvaltaisella riskienhallinnalla kehitetään yhteisiä menettelytapoja tunnistaa, arvioida sekä hallita hyvinvointialueen toimintaan ja tavoitteiden saavuttamiseen liittyviä riskejä. Riskienhallintaprosessi perustuu riskin tunnistamiseen ja kuvaamiseen, riskin toteutumisen vaikutusarviointiin. Eli riskin merkittävyyteen, toteutumisen todennäköisyyteen ja mahdollisuuteen hallita riskiä eri menetelmillä. Strategisella tasolla arvioidaan palvelujen tarvetta, saatavuutta ja laadun varmistamista pitkän ajan kuluessa tai uhkaa organisaation maineelle. Operatiivisten riskien hallinta on osa jokapäiväistä toiminnan seuranta, arviointia ja kehittämistä. Potilas- ja asiakasturvallisuusriskit on huomioitava niin strategisessa kuin käytännön toiminnan riskienhallinnassa. Riskitasoltaan merkittävimmät hyvinvointialueen toimintaan ja talouteen liittyvät riskit viedään ylimmän tason käsittelyyn, säännöllisesti aina aluehallitukseen asti.

Riskienhallinnan yhtenä tavoitteena on myös varmistaa hyvän hallinto- ja johtamistavan mukainen toiminta. Nämä käytännössä liittyvät toiminnan ja talouden ohjauksen tilivelvollisuuteen, ohjaukseen sekä vastuujärjestelmään. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tulee kattaa kaikki Pohjois-Savon hyvinvointialueen toiminnot. Riskienhallinnan sähköisenä tallennusalueena käytetään Granite-riskienhallintajärjestelmää ja se otetaan käyttöön kaikissa hyvinvointialueen toiminnoissa. Sosiaali- ja terveystieteiden asiakas-, potilas- ja työnturvallisuuden riskienhallinnassa käytetään HaiPron tallennusalueita.

Hyvinvointialueen riskit luokitellaan kuuteen luokkaan ja niihin kaikkiin voi kuulua sisäisiä tai ulkoisia riskejä:

1. Strategiset riskit liittyvät organisaation pitkän aikavälin tavoitteisiin, kriittisiin menestystekijöihin sekä niihin kohdistuviin sisäisiin tai ulkoisiin epävarmuustekijöihin. Ne koskevat esimerkiksi lainsäädäntöä tai imagoa. Strategiset riskit estävät organisaatiota saavuttamasta strategisia tavoitteita.
2. Operatiiviset riskit ovat organisaation päivittäisen toiminnan jatkuvuutta, prosesseja ja järjestelmiä uhkaavia riskejä. Ne aiheutuvat riittämättömistä tai epäonnistuneista sisäisistä prosesseista, henkilöstöstä, järjestelmistä tai ulkoisista tekijöistä.
3. Taloudelliset riskit liittyvät talouden tasapainoon, investointeihin sekä rahoitukseen, sijoituksiin ja maksuvalmiuteen.
4. Vahinkoriskillä tarkoitetaan riskiä, joka toteutuessaan aiheuttaa taloudellisia menetyksiä, henkilövahinkoja tai haittaa ympäristölle. Vahinkoriski kohdistuu tyypillisesti tiettyyn kohteeseen. Vahinkoriskejä ovat esimerkiksi organisaation omaisuuden vaurioituminen, tuhoutuminen ja häviäminen esimerkiksi rikoksen tai tulipalon seurauksena.
5. Potilas- ja asiakasturvallisuuden riskit estävät potilaita ja asiakkaita saamasta oikeaa hoitoa/palvelua oikeaan aikaan oikeassa paikassa ja ilman haittatapahtumia.
6. Tietoturvallisuus- ja tietosuojariskit kohdistuvat tietojen ja henkilötietojen, tietojärjestelmien ja prosessien luottamuksellisuuteen, eheyteen ja saatavuuteen. Nämä riskit voivat johtaa siihen, että tietojärjestelmät tai tiedot eivät ole käytettävissä, tietoon ei voi luottaa, pääsy tietoon mahdollistetaan tai tietoa päätyy sellaisille tahoille, joilla ei ole oikeuksia siihen.
7. Tietosuojariskillä tarkoitetaan henkilötietojen käsittelyyn liittyvää riskiä, joka toteutuessaan voi vaarantaa rekisteröidyn oikeuksia ja vapauksia ja aiheuttaa esimerkiksi maineen menetyksen, petokseen kohteeksi joutumisen tai salassapitovelvollisuuden suojaamien tietojen paljastumisen.

6 VALMIUDEN SÄÄTELY

Pohjois-Savon hyvinvointialueen toimialueet säätelevät valmiuttaan valmiustasoilla normaalioloissa, normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Hyvinvointialue vastuualueellaan ohjaa ja varmistaa paikallisten, alueellisten ja valtakunnallisten kyvykkyyksien käytön sekä työnjaon.

6.1 Pelastuslaitoksen valmiustasot

Pohjois-Savon hyvinvointialueen pelastustoimi säätelee valmiuttaan porrastaen viiteen tasoon: perusvalmius, tehostettu seuranta, tehostettu valmius, täysvalmius ja poikkeusolot. Valmiustasoilla pyritään vastaamaan kunkin häiriötilanteen vaatimiin tarpeisiin.

Perusvalmius eli normaali, päivittäistoiminnan mukainen valmius. Pelastustoimella on olemassa suunnitelmavalmiutta, toiminnallisia valmiuksia sekä ennakkojärjestelyjä erityistilanteita ja poikkeusoloja varten. Useimmat normaaliolojen häiriötilanteet hoidetaan perusvalmiudessa. Perusvalmiuden aikana varautumistoimenpiteet ovat suoritettuna suunnitelmien mukaisesti ja on jatkuva valmius kriisiviestintään.

Tehostettu seuranta tarkoittaa, että mahdollinen häiriötilanne on huomioitu ja aloitetaan tilanteen aktiivinen seuranta. Valmistaudutaan tarvittaessa valmiuden kohottamiseen tehostettuun tai täysvalmiuteen. Tehostettuun seurantaan kuuluvat esimerkiksi häiriötilanteen kehityskulun arviointi, toimintaympäristön seuranta ja arvio tulevasta kehityksestä. (hiljaiset signaalit, ennakointi) sekä tilanpäiväkirjan avaus ja merkinnät.

Tehostettu valmius tarkoittaa siirtymistä häiriötilanteeseen. Esimerkiksi tilanteet, joissa useita yhdenaikaisia tehtäviä tai selkeästi kasvanut riski, eikä tilanne ole hallittavissa perusvalmiuden resursseilla (suuronnettomuus). Toiminta tehostetussa valmiudessa perustuu normaaliajan lainsäädäntöön. Tehostetussa valmiudessa otetaan käyttöön tehostetun valmiuden suunnitelmat, toimintaohjeet ja toimintakapasiteettia niissä toiminnoissa, joita valmiuden tehostaminen tai häiriötilanne koskettaa.

Täysvalmius tarkoittaa vakavaa häiriötilannetta. Täysvalmiudessa otetaan käyttöön kaikki mahdolliset lisäresurssit käyttöön. Täysvalmiuden toimintaohjeet ja suunnitelmat otetaan käyttöön ja siirtymistoimenpiteet aloitetaan välittömästi siten, että täysvalmius saavutetaan ennalta sovitun ajan kuluessa annetusta käskystä. Toimintakapasiteetti kohotetaan tehostetusta valmiudesta.

Poikkeusoloista päättää valtioneuvosto yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa. Tilanteessa sovelletaan voimassa olevia valmiuslain säädöksiä. Valtioneuvoston asetus poikkeusoloista vahvistetaan vielä eduskunnassa. Valmiuslaissa (2011/1552) 3 § on lueteltu poikkeusolojen eri tilanteet. Viranomaisilla on valmiuslain nojalla oikeus määrätä, mitkä tehtävät väistyvät ja mihin voimavarat sekä resurssit suunnataan.

6.2 Sosiaali- ja terveystoimen valmiustasot

Pohjois-Savon hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimi säätelee valmiuttaan porrastaen sen kolmeen eri tasoon: perusvalmius, tehostettu seuranta ja täysvalmius. Valmiustasoilla pyritään vastaamaan kunkin häiriötilanteen vaatimiin tarpeisiin.

Sosiaali- ja terveystoimen on turvattava keskeisten palvelujen ja muun toiminnan jatkuvuus kaikissa valmistasoissa. Palveluiden taso ja laajuus sopeutetaan kulloisessakin valmiustasossa käytössä oleviin resursseihin.

Perusvalmius eli normaali, päivittäistoiminnan mukainen valmius. Useimmat häiriötilanteet hoidetaan perusvalmiudessa. Perusvalmiuden aikana varautumistoimenpiteet on suoritettuna suunnitelmien mukaisesti ja on valmiudet kriisiviestintään.

Tehostettu valmius tarkoittaa siirtymistä häiriötilanteeseen. Esimerkiksi tilanteet, joissa akuutisti hoitoa tai psykososiaalista tukea tarvitsevien määrä on huomattavan suuri, eikä tilanne ole hallittavissa perusvalmiuden resursseilla (suuronnettomuus). Toiminta tehostetussa valmiudessa perustuu normaaliajan lainsäädäntöön. Tehostetussa valmiudessa otetaan käyttöön tehostetun valmiuden suunnitelmat, toimintaohjeet, toimintakapasiteettia ja sairaansijamäärää kohotetaan perusvalmiudesta ja ne otetaan käyttöön toimialoittain, jota valmiuden nosto tai häiriötilanne koskettaa.

Täysvalmius tarkoittaa vakavaa häiriötilannetta tai poikkeusoloja. Täysvalmiudessa otetaan käyttöön kaikki mahdolliset lisäresurssit käyttöön. Toimintakapasiteetti ja sairaansijamäärä kohotetaan tehostetusta valmiudesta. Tilanteessa on jo mahdollisesti voimassa valmiuslain säädöksiä. Tällöin viranomaisilla on oikeus määrätä, mitkä tehtävät väistyvät ja mihin voimavarat sekä resurssit suunnataan.

7 VARAUTUMINEN JA VALMIUSSUUNNITTELU POHJOIS-SAVON HYVINVOINTIALUEELLA

7.1 Prosessi ja suunnitelman päivittäminen

Pelastus- ja turvallisuuspalveluiden tehtävä on valmistella yhteistyössä toimialojen kanssa varautumisen ja turvallisuussuunnittelun periaatteet koko organisaatiolle sekä valmiussuunnitelman yleisellä osalla luoda yhteiset periaatteet hyvinvointialueen varautumiselle. Kaikki toimialat laativat, päivittävät ja ylläpitävät omia valmiussuunnitelmiaan. Säännöllisellä päivittämisellä varmistetaan, että ne vastaavat lakeja, asetuksia, ohjeita, vaatimuksia, tarpeita ja riskejä. Hyvinvointialueen valmiussuunnittelua ohjaa toimialoilta sekä varautumisen asiantuntijoista koostuvat moniammatillinen valmius- ja turvallisuustoimikunta. Toimikunta ohjaa ja yhteen sovittaa hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon, pelastustoimen sekä konsernipalveluiden valmiuden ja varautumisen toimintoja. Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) on ohjannut sosiaali- ja terveyspalveluiden valmiussuunnitelmat tuotettavaksi ja tallennettavaksi kansallisesti yhtenevällä tavalla. Muut valmiussuunnitelmaan kuuluvat osat ja liitteet/vast. tallennetaan hyvinvointialueen omiin järjestelmiin. Tuotettuja suunnitelmia testataan ja niitä koulutetaan organisaatiolle.

Valmiussuunnitelma kokonaisuus

- luo perusteet johtamisjärjestelmälle, valmiudensäätelylle ja tilannekuvan kokoamiselle
- kokoaa kriittiset toiminnot suunnittelun perustaksi
- antaa ohjauksen ja kokoaa kumppaneiden suunnittelua

7.2 Varautuminen

Hyvinvointialue on yhteiskunnan kannalta elintärkeä toimija. Varautumisessa on huomioitava erikoissairaanhoidon, perusterveydenhuollon, sosiaalihuollon ja pelastustoimen muodostama kokonaisuus sekä yhteistyö ympäristöterveydenhuollon kanssa. Varautumisen suunnittelussa hyödynnetään useita lähteitä: mm. lakeja, asetuksia, kansallista ja alueellista riskinarviota, pelastustoimen riskianalyysiä sekä eri toimialojen ministeriöohjausta. Normaaliolojen häiriötilanteiden hallinta on osa sosiaali-, terveys- ja pelastuspalvelujen jokapäiväistä toimintaa.

Aluehallitus vastaa hyvinvointialuekonsernin kokonaisturvallisuudesta ja varautumisesta yhteistyössä alueen kuntien, alueen viranomaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen kanssa. Lisäksi se huolehtii hyvinvointialueen sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnan järjestämisestä. Muut poliittisen päätöksenteon vastuut ja poliittisten toimijoiden keskinäinen työnjako varautumiseen liittyvissä kysymyksissä määritellään tarkemmin hyvinvointialueen hallintosäännössä

Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen toimialojen yhteistyöllä varmistetaan hyvinvointialueiden ja niitä kokoavien yhteistyöalueiden varautuminen normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Käytäntöjä tulee soveltaa paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla saumattomalla yhteistyöllä. Kansallisiin ja alueellisiin riskeihin varautuminen sekä niihin vastaaminen edellyttävät yhdenmukaisia käytäntöjä kaikilla toimialoilla. Yhteinen varautumiseen liittyvä valmistelu varmistetaan kansallisella tasolla valtioneuvostossa, paikallisella tasolla kokonaisturvallisuuslautakunnassa ja alueellisella tasolla valmius- ja turvallisuuslaitosten kunnassa. Sosiaali- ja terveysministeriö ja sisäministeriö kokoontuvat säännöllisesti käsittelemään yhteisiä ministeriöiden vastuulla olevia kansallisen tason varautumisen kysymyksiä.

Kutakin tilannetta vastaavalla oikean tasoisella varautumisella varmistetaan organisaation kyky hoitaa sille kuuluvat tehtävät mahdollisimman häiriöttömästi ja huolehtimaan mahdollisista uusista, tavanomaisesta poikkeavista tehtävistä kaikissa tilanteissa. Varautuminen on toimintojen kokonaisuus, joka koostuu muun muassa valmiussuunnittelusta, jatkuvuudenhallinnasta, tarvittavien yhteistoimintasopimusten laatimisesta, materiaalin ja kaluston hankkimisesta, henkilöstön kouluttamisesta sekä harjoittelusta. Hyvinvointialueen organisaatioturvallisuuden tehtävät liittyvät muun muassa henkilökunnan ja toimitilojen turvallisuuden varmistamiseen, vartiointipalveluihin sekä hälytys- ym. järjestelmien toiminnallisuuteen.

7.3 Valmius

Hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon toimialakohtaiset valmiussuunnitelmat sisältävät järjestämislain (612/2021) 50 §:n 4 momentin 1 § sisältämä asiakokonaisuudet. Toimialalle luotu valmiussuunnitelman malli noudattaa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettua lakia. Sosiaali- ja terveystieteiden toimialakohtaisessa valmiussuunnittelussa tunnustetaan, arvioidaan ja analysoidaan organisaatioon ja toimialaan kohdistuvia uhkia ja oman toiminnan haavoittuvuuksia. Niiden lisäksi kartoitetaan ja arvioidaan olemassa olevia ja tarvittavia resursseja erilaisten häiriötilanteiden hallinnassa, suunnitellaan toimintamalleja ja neuvotellaan eri yhteistyötahojen ja sidosryhmien kanssa esimerkiksi häiriötilanteiden aikaisesta tietojen välittämisestä ja yhteistoiminnasta.

Pelastustoimessa sisäministeriön asetus pelastustoimen suunnitelmista (2018/1363) ohjaa pelastuspalveluiden valmiussuunnitelmien rakennetta. Myös pelastuslaitoksen toimialakohtaisessa valmiussuunnittelussa tunnistetaan, arvioidaan ja analysoidaan organisaatioon ja toimialaan kohdistuvia uhkia ja oman toiminnan haavoittuvuuksia. Niiden lisäksi kartoitetaan ja arvioidaan olemassa olevia ja tarvittavia resursseja erilaisten häiriötilanteiden hallinnassa, suunnitellaan toimintamalleja ja neuvotellaan eri yhteistyötahojen ja sidosryhmien kanssa esimerkiksi häiriötilanteiden aikaisesta tietojen välittämisestä ja yhteistoiminnasta.

Pohjois-Savon hyvinvointialueella on noin 450 toimipistettä ympäri maakuntaa. Toimipisteitä ja yksiköitä uhkaavien häiriötilanteiden toimintaohjeet (esim. tulipalo, ICT-, vesi-, sähkö-, lämpöhäiriöt sekä muut äkilliset sisäiset ja ulkoiset vaarat, varavoima ja väestönsuojapaikat) on esitetty kiinteistö- ja yksikkökohtaisissa suunnitelmissa pelastuslain (379/2011) 15 § mukaisesti. Henkilöstölle eri toimipisteissä annettavat toimintaohjeet ovat kytköksissä toimitilajärjestelyihin ja paikallisiin toimintoihin. Laaditut suunnitelmat tulee kouluttaa ja harjoituttaa henkilöstölle sekä päivittää säännöllisesti.

7.4 Salassapito

Pohjois-Savon hyvinvointialueen valmiussuunnitelman yleinen osa on julkinen asiakirja. Muut suunnitelman liitteet, osat ja ohjeet eivät ole julkisia. Asiakirjojen julkisuuden rajaaminen perustuu lakiin viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999, 24 §), (KHO 3819/2017), joka määrittelee mainitut asiakirjat rajattujen asiakirjojen piiriin. Ne valmiussuunnitelman liitteet, osat ja ohjeet, jotka eivät ole julkisia merkataan asianmukaisesti vallitsevan ohjeistuksen mukaisesti.

7.5 Hyvinvointialueen kokonaisturvallisuus

Pohjois-Savon hyvinvointialueella kokonaisturvallisuuden perusteiden mukaisesti tavoitteena on varmistaa tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen kaikissa tilanteissa ennaltaehkäisemällä onnettomuuksia ja häiriötilanteita sekä varmistaa yhteiskunnan toiminnan mahdollisimman häiriötön jatkuminen myös erilaisissa kriisitilanteissa. Kokonaisturvallisuuden käsitteillä ja varautumistoimenpiteillä on pyritty huomioimaan turvallisuuden ja varautumisen toiminnot poikkihallinnollisesti yhteistyössä eri toimialojen, kuntien, eri viranomaisten, elinkeinoelämän ja kolmannen sektorin kanssa.

Hyvinvointialueella kokonaisturvallisuuden käsite sisältää pääasiassa

- valmiuden,
- varautumisen ja
- organisaatioturvallisuuden

Valtakunnan tasolla kokonaisturvallisuuteen kuuluvat myös Valtioneuvoston periaatepäätöksessä määritetyt yhteiskunnan elintärkeät toiminnot

- johtaminen,
- kansainvälinen ja EU-toiminta,
- puolustuskyky,

- sisäinen turvallisuus,
- talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus,
- väestön toimintakyky ja palvelut ja
- henkinen kriisinkestävyys eli resilienssi.

Hyvinvointialueen varautumistoimenpiteitä ovat muun muassa

- valmiussuunnittelu,
- jatkuvuudenhallinta,
- etukäteisvalmistelut,
- koulutus ja
- valmiusharjoitukset.

Organisaation toteuttamalla turvallisuusjohtamisella luodaan, lujitetaan ja sitoutetaan organisaatiolle riittävä sekä oikea turvallisuuskulttuuri. Turvallisuuskulttuurin vahvimpia lenkkejä ovat aina olleet organisaation omat työntekijät.

Turvallisuustyön tavoitteena on koko organisaation turvallisuuden ylläpitäminen ja kehittäminen. Turvallisuustyötä tehdään ennakoivasti ja yhteistyössä poikkileikkaavasti kaikkien toimijoiden kanssa. Toimintaan kohdistuvia riskejä tulee arvioida, käsitellä ja seurata säännöllisesti jatkuvana prosessina omaan toimintaan liittyen kaikilla tasoilla. Hyvinvointialueella halutaan, että koko organisaatio osallistuu aktiivisesti turvallisuuden ylläpitoon, kehittämiseen ja testaamiseen.

Varautuminen, valmiussuunnittelu, organisaatioturvallisuus ja riskienhallinta ovat aina kunkin hyvinvointialueelle tai hyvinvointialueella palveluja tuottavan yhteisön toimivan johdon tehtäviä hyvinvointialueen periaatteiden, sopimuksellisen varautumisen, konserniohjeiden ja linjattujen käytäntöjen mukaisesti.

7.6 Häiriötilanteen hallinnan prosessi

Toiminta- ja turvallisuusympäristössä tapahtuu jatkuvasti nopeasti kehittyviä muutoksia, joiden uhkakuvat ja riskit ovat vaikeasti ennustettavissa. Turvallisuus ja varautumien muodostavatkin laajan, monialaisen ja monipuolisen toimintaympäristön. Pohjois-Savon hyvinvointialueen valmiussuunnittelun tarkoituksena on tunnistaa ja ennalta ehkäistä riskejä, rakentaa toimintatapa-mallit sekä määrittää tilannekuvan kokoaminen ja jakaminen. Näin mahdollistetaan oikea-aikainen reagointi häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin sekä suunnitellaan ja varmistetaan nopea toipuminen. Toimenpiteillä tunnistetaan organisaation palveluntuotantoa uhkaavat häiriötilanteet, varaudutaan turvaamaan kansalaisten turvallisuus ja toimeentulo kaikissa häiriötilanteissa.

Eri häiriötilanteiden hallinnan tavoitteet ja tehtävät:

- Pohjois-Savon hyvinvointialueen turvallisuuden ja hyvinvoinnin varmistaminen
- Häiriötilanteiden seurausten minimointi
- Hyvinvointialueen johtamis- ja toimintakyvyn ylläpitäminen
- Hyvinvointialueen elintärkeiden palvelujen ja toimintojen tuottamisen varmistaminen ja siihen liittyvä päätöksenteko

- Oman toiminnan yhteensovittaminen
- Muiden viranomaisten tukeminen
- Tilannekuvan muodostaminen, täydentäminen ja jakaminen
- Viestintä, yhteydenpito ja tiedonvälittäminen muille viranomaisille ja yhteistyötahoille sekä henkilöstölle, väestölle ja muille osallisille
- Toimintaohjeiden antaminen väestölle

7.7 Kriittisten toimintojen ja palveluiden määrittely

Osa Pohjois-Savon hyvinvointialueen varautumisen kokonaisuutta ovat kriittiset toiminnot ja palvelut, tietojärjestelmät, materiaallinen varautuminen ja huoltovarmuus. Näistä kokonaisuuksista toimialojen tulee määrittellä ne osuudet, joiden toiminta pitää varmistaa kaikissa tilanteissa. Lisäksi toimialat määrittävät hyvinvointialueella omalle toiminnalleen kriittiset tukipalvelut ja toiminnot, joiden tehtävä on tukea kriittisten tehtävien ja palveluiden tuottamista.

Pohjois-Savon hyvinvointialueen kokonaisturvallisuuden perusteissa hyvinvointialueella yhteiseksi kriittiseksi toiminnoiksi on määritelty taulukkoon kolme kirjatut asiat.

TAULUKKO 3 Pohjois-Savon hyvinvointialueen kriittiset toiminnot

Kriittiset toiminnot ja palvelut	Tapahtuma
Kehittämistarpeiden tunnistaminen lainsäädännön, toimivaltuuskysymysten ja resurssien osalta.	Normaali- ja häiriötilanteissa olemassa olevien resurssien mahdollisimman tehokas käyttö, tarvittaessa ennakoiden
Yhteistyön kehittäminen kansallinen-alueellinen-paikallinen akselilla	Suuronnettomuus, tulipalo, evakuoinnin tarve, logistiikka ja saataavuushäiriöt
Yhteistyö muiden viranomaisten, elinkeinoelämän ja vapaaehtoistoimijoiden kanssa	Sähkökatko, lämmönjakeluhäiriö, vedenjakeluhäiriö, polttoaineen saatavuushäiriö, yhdyskuntatekniikan vakavat häiriöt
Tiedonvaihto ja tietotarpeet yhteistyössä alueellisten tilanne-, johto- ja valmiuskeskusten kanssa	hyvinvointialueen johtokeskus, sosiaali- ja terveydenhuollon YTA-valmiuskeskus, sosiaali- ja terveydenhuollon tilanne- ja johtokeskus, pelastustoimen YT-alueen tilanne- ja johtokeskus, pelastustoimen tilanne- ja johtokeskus
Hyvinvointialueiden ja kuntien väliset yhteistyörakenteet valmiussuunnittelun kysymyksissä	Resurssien taloudellinen, tehokas ja ohjattu käyttö
Hyvinvointialueiden välinen yhteistyö huoltovalmiuden kysymyksissä	Vaikutus hyvinvointialueen palveluntuotantoon, resursseihin, kiinteistöihin, alueen väestöön, logistiikka ja saatavuushäiriöt

Hyvinvointialueen toimialat tekevät toimialakohtaisiin valmiussuunnitelmiin konkreettisia toimenpiteitä näihin varautumisen osa-alueisiin liittyen. Niissä tulee arvioida kuinka kauan tunnistettu toiminto tai palvelu voi häiriön sattuessa olla keskeytynyt. Toimintojen määrittelyllä ja päätöksillä on vaikutuksia toimintaan ja varautumisen kustannuksiin.

Häiriötilanteet ja poikkeusoloissa tilanteet ovat usein laajentuvia ja tuottavat itsestään uusia tehtäviä, joista myös tulee huolehtia. Turvatakseen hyvinvointialueen elintärkeät toiminnot Pohjois-Savon hyvinvointialue keskittyy toimialoilla erityisesti konkreettisiin varautumistoimenpiteiden osa-alueisiin (taulukko 4). Häiriötilanteissa kriittistä on myös organisaation johtamisen ja tarvittavien hallinnollisten toimien varmistaminen.

TAULUKKO 4 Toimialojen varautumisen toimenpiteitä

Materiaalinen varautuminen ja huoltovarmuus	Henkilöstövalmius ja -varautuminen	Tietojärjestelmät ja viestiliikenneyhteydet	Toimitilojen ja kiinteistöjen turvallisuus ja jatkuvuudenhallinta	Häiriötilanteiden ja poikkeusolojen johtamis- ja viestintävalmius
Tarvikkeet, lääkkeet, lääkintälaitteet, hoitotarvikkeet	Henkilöstön varaaminen (VAP), avainhenkilöt	Asiakas- ja potilastietojärjestelmät, viestiliikenne	Kiinteistötekniikan varmistaminen (sähkö, vesi, lämpö, ICT, sairaalakaasut, varavoima), Jätehuolto	Tilannekustoiminnot, tilannekuva, päätöksenteko
Kalusto ja ajoneuvo varaukset, huolto-, varaosapalvelut	Poikkeusolojen työvelvoitteet	Pelastustoimen tietojärjestelmät ja viestiliikenne	Toimitilaturvallisuus (kulunvalvonta, lukitus kameravalvonta, opasteet, esteettömyys)	Johtokeskustoiminnot, johtamispaikat, päätöksenteko, tilannekuva
Sopimukset palveluntuottajien kanssa	Vuosilomien ja vapaiden peruminen (häätätyö, työhön kutsuminen)	Lääkintälaitteet	Alkusammutus, paloturvallisuus	Viestintävälineet, viestintäkanavat (Sis/Ulk) Kriisiviestintä
Kriittinen infra (sähkö, vesi, lämpö, puhelin ja ICT-verkot, polttoaine)	Poikkeukselliset HR toimenpiteet (lisäkoulutus, palkanlisät)	Diagnostiikka		Johtamistoiminnot, päätöksenteko, avainhenkilöt
Ruokahuolto	Henkilöturvallisuus-selvitykset			

7.8 Sosiaali- ja terveysturvapalveluiden varautuminen ja valmiussuunnittelu

Varautuminen on toimintaa, jolla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja mahdollisesti tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa. Kriittiset toiminnot määritellään osana organisaation varautumista ja jatkuvuudenhallintaa. Organisaatiossa ja sen toimijaverkostossa tulee turvata kriittisten toimintojen häiriöttömyys tunnistamalla toiminnan uhat ja arvioida niiden vaikutus. Vakavien häiriötilanteiden hallinnalle on luotava toimintatapa organisaatiossa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019a, 13.). Pohjois-Savon hyvinvointialueella sosiaali- ja terveydenhuollon varautumisen tarkoituksena on varmistaa väestölle terveyden ja toimintakyvyn kannalta keskeiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, terveellinen elinympäristö sekä välttämätön toimeentulo häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Jatkuvuudenhallinnan yksi tärkeimmistä tavoitteista on minimoida häiriötilanteiden negatiiviset vaikutukset ja suojella organisaatiota säilyttämällä toimintakyky. Varautumisen ja jatkuvuudenhallinnan yhteisenä tavoitteena on saavuttaa valmius, jolla organisaatio kykenee ehkäisemään uhkia sekä reagoimaan tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti uhkatilanteisiin, joita toimintaympäristössä ja toiminnassa esiintyy. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019a, 13.)

Pohjois-Savon hyvinvointialueen vastaava lääkäri toimii terveydenhuoltolain 57 §:n mukaisena lääketieteellisenä johtajana ja terveydenhuollon toimintayksikön terveyden ja sairaanhoidon vastaavana lääkäriä. Vastaava lääkäri vastaa toimialansa valmius- ja varautumissuunnittelusta, sen yhteensovittamisesta yhteistyöalueella, terveydenhuollon tilannekuvan ylläpitämisestä ja ohjaa sosiaali- ja terveystalouden valmiuskeskuksen toimintaa.

Sosiaalihuollon johtava viranhaltija vastaa hyvinvointialueen sosiaalihuollon valmius- ja varautumissuunnittelusta ja sen yhteensovittamisesta yhteistyöalueella. Hän myös vastaa sosiaalihuollon tilannekuvan ylläpitämisestä ja ohjaa valmiuskeskuksen alaisen sosiaalipäivystyksen toimintaa.

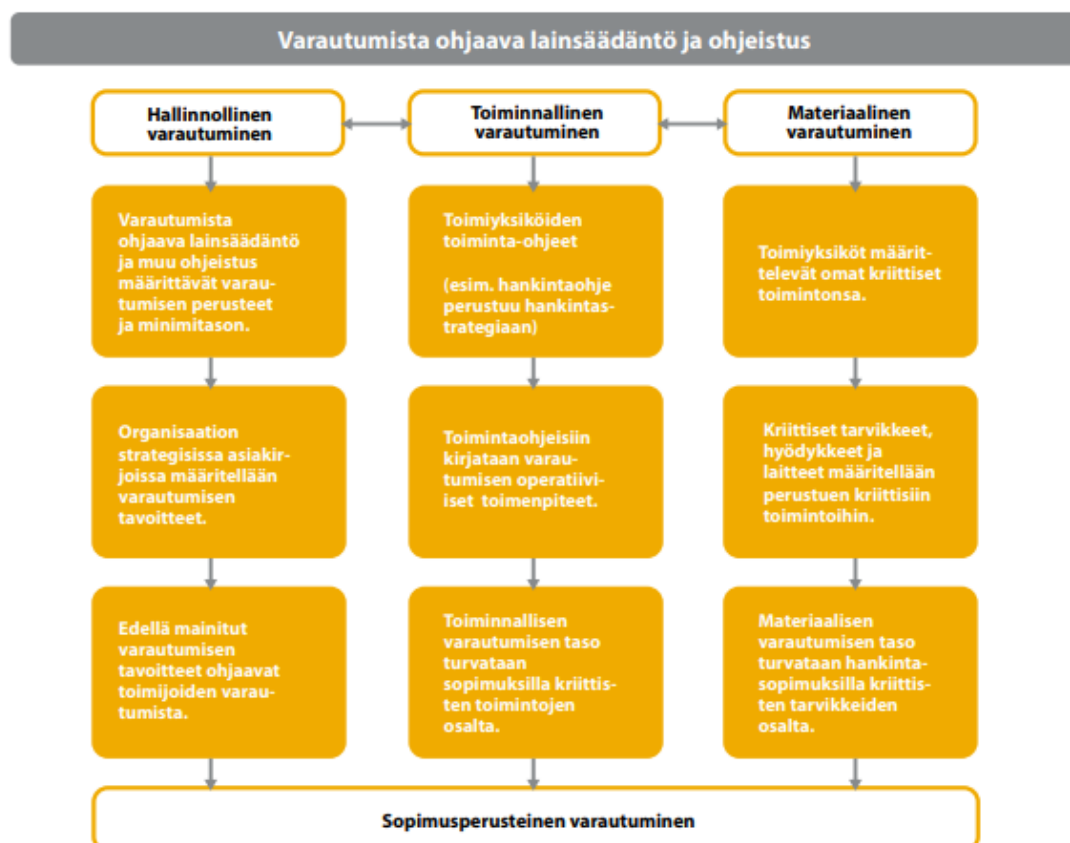
Sosiaali- ja terveydenhuollon alueellista yhteensovittamista, kehittämistä ja yhteistyötä varten muodostetaan viisi yhteistyöaluetta, jossa jokaisella on yliopistollista sairaalaa ylläpitävä hyvinvointialue. Pohjois-Savon hyvinvointialue kuuluu Itä-Suomen yhteistyöalueeseen yhdessä Keski-Suomen, Pohjois-Karjalan ja Etelä-Savon hyvinvointialueiden kanssa. Yhteistyöalueen toiminta perustuu valtuustokausittain laadittavaan yhteistyösopimukseen, jossa määritellään hyvinvointialueiden työnjako, yhteistyö ja toiminnan yhteensovittaminen siltä osin kuin se on tarpeellista hyvinvointialueiden lakisääteisten tehtävien toteutumisen ja sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusvaikuttavuuden turvaamiseksi. Yhteistyöalueella ei kuitenkaan ole palvelujen rahoitus- tai järjestämisvastuuta.

Yliopistollista sairaalaa ylläpitävällä hyvinvointialueella tulee olla tilannekuvan luomista ja ylläpitämistä varten sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus (SOTE-VAKE). Itä-Suomen yhteistyöalueen sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus sijoittuu Pohjois-Savon hyvinvointialueelle. Valmiuskeskus toimii häiriötilanteiden ulkopuolella hallinnollisena, virka-aikaisena yksikkönä. Sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskuksen tehtävänä on yhteistyöalueellaan koota ja analysoida tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteista, niiden uhkista sekä muodostaa ja ylläpitää sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän valmiutta kuvaavaa tilannekuvaa. Tilannekuva sisältää tiedot palvelujärjestelmän toiminnasta ja kuormituksesta, henkilöstö- ja materiaali-resursseista sekä tukipalveluiden toiminnasta. Valmiuskeskus on velvollinen jakamaan tilannekuvatietoa salassapitosäädösten estämättä yhteistyöalueensa hyvinvointialueille, aluehallintovirastoille, sosiaali- ja terveysministeriölle sekä muille sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskuksille. Sosiaali- ja terveysministeriö voi määrätä yliopistollista sairaalaa ylläpitävien hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän keskinäisestä työnjaosta koskien valmiuskeskusten tehtäviä.

VALSU-portaali on sosiaali- ja terveydenhuollon selainpohjainen valmiussuunnittelun portaali, jossa käyttäjät laativat ja ylläpitävät omia valmiussuunnitelmiaan sinne ladatun mallin mukaisesti. Käyttäjinä portaalissa ovat Sosiaali- ja terveysministeriö, sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat,

aluehallintovirasto sekä joillain hyvinvointialueilla myös ympäristöterveydenhuolto ja pelastustoimi. Yliopistollista sairaalaa ylläpitävän hyvinvointialueen tehtävänä on yhteistyöalueellaan ohjata sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelua valtakunnallisten periaatteiden mukaisesti. Kansallisesti yhtenäisen valmiussuunnittelun periaatteet ja tavoitteet toteutetaan VALSU-portaalin kautta, joka antaa näkymän sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnitelmiin valtakunnallisesti. VALSU-portaalin sisältöä määrittelevä strateginen ohjaus toteutetaan STM:n nimittämän sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnan (Valtioneuvoston asetus sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnasta, 484/2022) ja sen asettaman Valmiuden ja varautumisen -jaoston kautta. Tätä kautta määritellään kansallisesti yhtenäiset valmiussuunnittelun periaatteet, jotka ohjaavat sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelun ja VALSU-portaalin tavoitteita. Tätä tehtävää varten näillä hyvinvointialueilla on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä yhteistyöalueensa sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoilta valmiussuunnittelun kannalta välttämättömät tiedot.

STM on ohjannut julkaisussaan varautumisen suunniteltavaksi ja toteutettavaksi kolmella eri tasolla: hallinnollinen, toiminnallinen ja materiaallinen taso, kuva 6.

KUVA 6 Sosiaali- ja terveyshuollon varautumisen kokonaisuus, kuva STM julkaisusta

7.9 Pelastustoimen varautuminen ja valmiussuunnittelu

Pelastustoimen varautuminen perustuu pelastuslakiin (379/2011), valmiuslakiin (1552/2011) ja lakiin pelastustoimen järjestämisestä (613/2021). Uudistuvat ja päivittyvät varautumista ohjaavat säädökset huomioidaan hyvinvointialueen kokonaisturvallisuustyössä.

Hyvinvointialueella pelastuslaitoksen toimintaa ohjaa ja palveluverkon perustana toimii palvelutasopäätös vuodelle 2023. Se on hyväksytty aluevaltuustossa kokonaisturvallisuuslautakunnan esityksestä. Sisäministeriön asetus pelastustoimen suunnitelmista (2018/1363) ohjaa pelastuspalveluiden suunnitelmarakennetta. Suunnitelmassa pelastustoiminnan yleisjärjestelyt ovat ensimmäisen kokonaisuus ja pelastustoiminta vaativissa tilanteissa toinen kokonaisuus. Kaksi suunnitelmakokonaisuutta täydentää toisiaan ja Pohjois-Savon pelastuslaitoksen valmiussuunnitelma käsittää osia molemmista suunnitelmakokonaisuuksista. Pelastuslaitos myös tukee hyvinvointialueen kuntia niiden valmiussuunnittelussa.

Pelastuspalvelun kyky toimia normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa perustuu normaalioloissa hankittuun ja ylläpidettyyn suorituskyykyyn. Suorituskyykyä ovat henkilöresurssit, henkilövaraukset, materiaallinen varautuminen, kattava asemaverkosto, koulutuksen ja harjoittelun avulla ylläpidetty osaaminen, yhteistoimintaan osallistuminen sekä suunnitelmien laatiminen, testaaminen ja ylläpitäminen. Pohjois-Savon hyvinvointialueella pelastuspalveluiden varautumisen tarkoituksena on kaikissa turvallisuustilanteissa turvata väestön avunsaanti, suojata ihmisiä, omaisuutta ja ympäristöä onnettomuustilanteissa sekä ennaltaehkäistä onnettomuuksia. Palveluiden turvallisuus ja jatkuvuus ovat tärkeä osa laadukasta palvelutuotantoa. Varautumisen, valmiussuunnittelun ja etukäteen tehtävien valmistelujen avulla Pohjois-Savon pelastuslaitos varmistaa kykynsä kaikissa olosuhteissa turvata yhteiskunnan elintärkeät toiminnot, huolehtia ihmisten ja omaisuuden suojaamisesta, muista pelastustoimintaan kuuluvista tehtävistä ja tehtävien edellyttämästä yhteistoiminnasta tarvittavien kumppaneiden kanssa.

Pohjois-Savon pelastuslaitoksen varautumista koordinoidaan pelastustoimen palvelualueella osana riskienhallintaa. Varautuminen on olennainen osa koko palvelulinjan toimintaa ja sitä tehdään tiiviissä sidosryhmäyhteistyössä. Pelastuslaitoksen tilannekeskus (TIKE) vastaa pelastustoimen tilannekuvan ylläpidosta normaali- ja poikkeusoloissa ja toimii rajapintana yhteistoimintaviranomaisten sekä muiden tahojen suuntaan. Tarvittaessa TIKE ottaa häiriö- ja onnettomuustilanteissa pelastustoimen johtovastuun, tällöin TIKE yhteyteen voidaan perustaa johtokeskus.

Pohjois-Savon pelastustoimen ylläpitämä Itä- ja Kaakkois-Suomen pelastuslaitosten yhteinen tilannekeskus (ISTIKE) tuottaa 24/7 turvallisuustilannekuvaa Etelä-Karjalan, Etelä-Savon, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon pelastustoimen alueelle. ISTIKE seuraa turvallisuustilannetta ja toimii häiriö- ja onnettomuustilanteissa tilannekuvan tuottajana ja rajapintana yhteistoimintaviranomaisten sekä muiden tahojen suuntaan. ISTIKE tarjoa tukea toiminnallaan kentällä tapahtuvaa pelastustoimintaa.

7.10 Yhteistoiminta ja suunnitelmien yhteensovittaminen

Hyvinvointialuelain 49 §:n mukaan hyvinvointialueen konserniohjeessa annetaan ohjaus hyvinvointialuekonsernin tytäryhteisöjen valmiussuunnittelusta, varautumisesta ja näiden yhteensovittamisesta hyvinvointialuekonsernissa.

Hyvinvointialueen tehtäviin kuuluvan sisäisen varautumisen ja valmiussuunnittelun lisäksi tarvitaan laaja-alaista yhteistyötä yhteiskunnan eri viranomaisten ja toimijoiden välillä. Varautumiseen ja valmiussuunnitteluun liittyy kansallinen yhteistyö, sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alueen yhteistyö, pelastustoimen yhteistoiminta-alueen yhteistyö sisältäen alueellisesti koottavat tehtävät, hyvinvointialueen ja kuntien yhteistyö, toimialatason yhteistyö sekä kaikilla em. tasoilla tehtävä verkostomainen yhteistyö.

Hyvinvointialueen tulee huomioida valmiussuunnittelunsa yhteensopivuus alueensa kuntien sekä yhteistyöalueensa hyvinvointialueiden kesken. Lisäksi hyvinvointialueella on vastuu yhteisen tilannekuvan rakentamisessa, ylläpitämisessä ja tarvittavasta jakamisesta. Alueellinen yhteistyö perustuu lainsäädäntöön, joka velvoittaa mm. sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoita viranomaisyhteistyöhön. Jotta tuotettavien palveluiden varautuminen olisi kattavaa ja tehokasta, on niiden järjestäjän tehtävä varautumis- ja riskienhallintatehtävässään yhteistyötä alan viranomaisten, kuntien, aluehallintoviraston, ELY-keskuksen, sosiaali- ja terveysministeriön, pelastuslaitoksen, sähköverkkoyhtiöiden, vesilaitosten, järjestöjen ja keskeisten elinkeinoelämän toimijoiden kanssa. Aluehallintoviraston tehtävänä on varautumisen ja valmiussuunnittelun yhteensovittaminen (Laki aluehallintovirastoista 896/2009).

Hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen laajat varautumisen tehtävät kytketään kuntien varautumiseen. Hyvinvointialue antaa tarvittavan tuen alueen kunnille tilannekuvaan ja varautumiseen liittyen. Varautumisen tukemisesta ja häiriötilanteiden hoitamiseksi yhteistyötä Pohjois-Savon kuntien kanssa on sovittu jatkettavan entisiin toimintamallein ja kuntien kanssa tehdään sopimukset kuntien varautumisen tukemisesta ja häiriötilanteiden hoitamisesta vuoden 2023 aikana.

Itä-Suomen yhteistyöalueella sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelua koordinoi ja ohjaa Itä-Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus. Koordinaatioon sisältyy yhteistyöalueen hyvinvointialueiden ohjaaminen ja tukeminen valmiussuunnitelmien sisällössä ja soveltuvin osin myös muussa varautumistyössä. Valmiuskeskus ohjeistaa yhteistyöalueensa hyvinvointialueita myös tilannekuvatietojen keräämiseen liittyvissä käytännöissä ja sovittaa yhteen tilannekuvan tuottamiseen tarvittavia teknisiä ratkaisuja ja toimintakäytänteitä. Tämän lisäksi valmisteilla oleva valtioneuvoston asetus ohjaa hyvinvointialueita perustamaan yhteistyön varmistamiseksi alueellisen yhteistyöryhmän, joka ohjaa ja yhteensovittaa sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuden ja varautumisen toimintoja. Yhteistyöryhmässä tulee olla perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon, sosiaali-, ikääntyneiden palveluiden ja pelastustoimen edustus ja asiantuntemusta ainakin kuntien ympäristöterveydenhuollosta.

7.11 Huoltovarmuus ja materiaallinen varautuminen

Toimiva huoltovarmuus on kansallisesti ja alueellisesti osa kokonaisturvallisuuden elintärkeitä toimintoja. Pohjois-Savon hyvinvointialueen huoltovarmuutta ja materiaalista varautumista ohjaavat toimialat omilta osiltaan. Elintärkeitä palvelu- ja tarvikehankintoja tarkastellaan yhteistyössä ja verkostoina, joiden toimivuuden infrastruktuuririippuvuus ja muut haavoittuvuustekijät sekä niiden vaikuttavuus arvioidaan. Kattava materiaallinen varautuminen edellyttää sopimista ja yhteensovittamista myös hyvinvointialueen kuntien, elinkeinoelämän, muiden viranomaisten ja kolmannen sektorin kanssa.

Terveydenhuollon huoltovarmuus perustuu kansainvälisiin lääke-, hoitotarvike ja lääkintälaitemarkkinoihin. Sosiaali- ja terveysministeriö arvioi ja kehittää yhteistyössä huoltovarmuusorganisaation kanssa lääkkeiden, eläinlääkkeiden ja terveydenhuollon laitteiden ja tarvikkeiden velvoite- ja varmuusvarastointia sekä säilytystä vakavien häiriötilanteiden, tartuntatautien ja poikkeusolojen varalta. Velvoitevarastointilainsäädännön tarkoituksena on turvata lääkkeiden saatavuus ja käyttömahdollisuudet tilanteissa, joissa lääkkeiden tavanomainen saatavuus maahamme on vaikeutunut tai estynyt lääkkeiden toimituskatkosten, vakavan kriisin tai muihin näihin verrattavan syyn takia. Laki velvoitevarastoinnista (979/2008) sovelletaan lääketehdäisiin, lääkevalmisteiden maahantuojaan, terveydenhuollon toimintayksiköihin ja terveyden- ja hyvinvoinnin laitokseen. Huoltovarmuuden kehittämisessä on huomioitava myös asiakas- ja potilasturvallisuuteen liittyvä kyberturvallisuus.

Pelastustoimen materiaalista varautumista alueella koordinoidaan ja kehitetään sisäisesti eri vastualueilla. Lisäksi osallistutaan sisäministeriön koordinoimiin materiaallisen varautumisen kansallisiin kehityshankeisiin ja hankintoihin. Sisäministeriö on asettanut juuri hankkeen, jolla kehitetään pelastustoimen materiaalista varautumista ja huoltovarmuutta. Hankkeen tavoitteena on tuottaa perusteita pelastustoimen viranomaisten materiaallisen varautumisen ja huoltovarmuuden valtakunnallisten valmisteluiden sekä järjestelyiden vahvistamiseksi. Samalla tuotetaan yhteiset suunnitteluperusteet pelastustoimen käytössä olevien aineettomien ja aineellisten tuotantotekijöiden kriittisyysluokitusten tunnistamiseksi ja luokittelun aloittamiseksi. Hanke päättyy ja tulokset julkaistaan vuoden 2023 loppuun mennessä.

7.12 Valmiuskoulutukset ja harjoitukset

Suunnitelmien testaaminen ja harjoittelu ovat yhtä tärkeää kuin niiden laatiminen. Henkilökunnan perehdyttäminen, koulutus ja osaamisen kehittäminen toimialansa tehtävissä tukevat toimivaa turvallisuustyötä sekä organisaation turvallisuuskulttuuria. Se myös varmistaa ja vahvistaa hyvinvointialueen toimintakykyä häiriötilanteissa. Hyvinvointialue toteuttaa omiin tarpeisiinsa valmiusharjoituksia ja osallistuu aktiivisesti muiden yhteistyötahojen järjestämiin valmius- ja suuronnettomuusharjoituksiin. Hyvinvointialueen henkilöstön osaamisen kehittämisen tarpeet tunnustetaan ja koulutusta suunnitellaan myös näihin tarpeisiin.

Harjoitukset mahdollistavat valmiuden ja laadittujen suunnitelmien toimivuuden testaamisen sekä niiden kehittämistarpeet. Hyvinvointialueella pyritään järjestämään säännöllisin välein iso valmiusharjoitus, johon osallistuu hyvinvointialueen toimialojen lisäksi muita viranomaisia ja yhteistyökumppaneita. Toimialat vastaavat omien säännöllisten harjoitustensa suunnittelusta ja toteutuksesta.

8 HYVINVOINTIALUEEN TÄRKEIDEN TOIMINTOJEN JA PALVELUIDEN TURVAAMINEN JA RESURSSIANALYYSI

8.1 Häiriötilanteiden ja poikkeusolojen vaikutus toimintaan

Sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä pelastuspalveluiden on kaikissa olosuhteissa turvattava keskeisten palvelujen ja toiminnan jatkuvuus. Häiriötilanne voi tuottaa uusia asiakkaita ja palveluiden piirissä olevien asiakkaiden palveluntarve saattaa kasvaa. Eri palveluita kuormittavat häiriötilanteet voivat aiheuttaa rajoituksia käytettävissä olevan henkilökunnan määrään myös sairastumisen johdosta. Tällöin kiireettömiä palveluita supistamalla resursseja voidaan kohdentaa tarpeenmukaisempiin tehtäviin. Häiriötilanteessa terveydenhuollon päivystystoimintaa on kyettävä laajentamaan useammalle paikkakunnalle. Tarvittaessa väliaikaisia lisäpaikkoja saadaan paikkamääriä lisäämällä ja kutsumalla vapaalla olevaa henkilöstöä töihin. Kiireellistä hoitoa tarvitsevat potilaat viedään lähtökohtaisesti Kuopion, Iisalmen ja Varkauden sairaaloihin, jotka toimivat keskitetyn erityistason palvelupisteinä. Tilanteissa, joissa potilaita on huomattavan paljon, heitä voidaan kuljettaa myös muihin hyvinvointialueen päivystäviin yksiköihin. Erityisen vaativat sairaanhoidon palvelut toteutetaan Kuopion yliopistollisessa sairaalassa. Sosiaali- ja kriisipäivystyksellä on keskeinen rooli psykososiaalisen tuen, evakuointien ja häiriötilanteen jälkeinen psykososiaalisen avun tarpeiden johtamisessa.

Tarvittaessa voidaan perustaa yksiköitä, jotka pystyvät tarjoamaan kiireellistä hoitoa potilaille. Paikkatarpeen lisääntyessä yksiköissä voidaan tehostetusti hyödyntää kotiin vietäviä palveluita ja omaisten apua. Häiriötilanteessa tulee huomioida myös ne haavoittuvassa asemassa olevat asiakkaat, joiden kotona asuminen on riippuvaista kotiin annettavista palveluista. Mikäli hoidon antaminen koteihin käy häiriötilanteen seurauksena mahdottomaksi, kotihoidon piirissä olevia asiakkaita voidaan siirtää ikäihmisten palvelujen yksiköihin tai evakuoida erillisten suunnitelmien mukaisesti. Pelastustoimessa tehdään tarvittaessa muutoksia henkilöstövalmiuksiin ja varallaolijoiden määrään. Uusia vahvistamattomia harkinnanvaraisia poissaoloja ei lähtökohtaisesti myönnetä ao. valmiustason muutoksen ajanjaksolle.

Toimipisteissä ja yksiköissä on varauduttava mm. sähkön-, lämmön- ja vedenjakelun häiriöiden ja veden saastumisen kaltaisiin tilanteisiin. Lisäksi käytetään kiinteistöiden varajärjestelmiä, jotta toimintaa voidaan jatkaa myös häiriötilanteissa mahdollisimman normaalisti.

Myös tietojärjestelmien toimintavarmuus on huomioitava. Häiriöt ja katkokset voivat olla tietoliikenneyhteyksien epäkäytettävyyttä, tiedon käytettävyyden ongelmia esimerkiksi potilas- ja asia-

kastietojärjestelmissä tai kyberhyökkäyksestä johtuva järjestelmien toimimattomuus. Tietojärjestelmien ollessa pois käytöstä siirrytään potilas- ja asiakastietojärjestelmiä koskevan häiriötilannesuunnitelman mukaisiin menettelyihin.

Erilaisissa häiriötilanteissa saattaa kansalaisten toimeentulotuen tarve kasvaa merkittävästi. Esimerkiksi eri syistä johtuvat häiriöt palkanmaksussa tai nopea asiakaskannan kasvu evakuoitien myötä. Perustoimeentulotuen maksamisesta huolehtii Kela ja täydentävä sekä ehkäisevä toimeentulotuki myönnetään hyvinvointialueelta. Poikkeusoloissa toimeentulotuen maksaminen voidaan valtioneuvoston päätöksellä keskeyttää, tukea voidaan lykätä tai maksaa alennettuna enintään kolmen kuukauden ajan.

8.2 Hyvinvointialueen väestönsuojaaminen ja evakuointi

Hyvinvointialueella on useita väestönsuojeluun liittyviä tehtäviä. Väestön suojaamisen tai evakuoinnin tarve voi käynnistyä myös normaaliolojen onnettomuudesta tai häiriötilanteesta.

Pelastuslain (2011/379) määritelmän mukaan väestönsuojelu on valmiuslain mukaisten sotilaallisten poikkeusolojen aikana tapahtuvaa humanitaaristen tehtävien suorittamista, joiden tarkoituksena on siviiliväestön suojeleminen vihollisuuksien ja onnettomuuksien vaaroja vastaan ja siviiliväestön auttaminen selviytymään niiden välittömiltä vaikutuksilta sekä välittömien edellytysten luominen eloonjäämiselle. Normaalioloissa tapahtuvaa, väestönsuojelun kaltaista toimintaa kutsutaan väestön suojaamiseksi.

Pelastusviranomaiset huolehtivat niiden vastuulla olevien väestönsuojelutehtävien edellyttämän toiminnan ja suunnitelmien yhteensovittamisesta. Hyvinvointialueen viranomaisen vastuulla olevat väestönsuojelutehtävät ja niihin varautuminen kuuluvat hyvinvointialueen viran- tai toimenhaltijan virkavelvollisuuksiin ja työsopimussuhteisen tehtäviin. Pelastustoimen viranomaisten on varauduttava toimialaansa kuuluvien väestönsuojelutehtävien hoitamiseen riittävin suunnitelmin ja etukäteen tapahtuvin valmisteluin. Valmisteluihin kuuluu väestönsuojelutehtävien edellyttämästä sodan ajan uhkien ja niiden vaikutusten arvioinnista huolehtiminen. (Pelastuslaki 379/2011 46 §, 47 §, 64 §, 65 §).

Hyvinvointialueen viranomaisten suunnittelu ja johtovastuulle kuuluvat väestön suojaamisen tehtävät:

TAULUKKO 5 Hyvinvointialueen tehtävät väestönsuojelutilanteessa

Geneven sopimuksen lisäpöytäkirjan (1980/82) 61 artikla määrittelee väestönsuojelutehtävät	PSHVA viranomaisten suunnittelu ja johtovastuu
i) hälytystoiminta (väestön varoittaminen)	Pelastustoimi
ii) evakuointi (mukaan lukien laajat väestönsiirrot)	Pelastustoimi, sosiaali- ja terveyspalvelut
iii) suojista huolehtiminen (tarkastukset)	Pelastustoimi
v) pelastustoiminta;	Pelastustoimi
vi) lääkintähuolto, mukaan lukien ensiapu ja hengellinen huolto;	Sosiaali- ja terveyspalvelut
vii) sammutustoiminta;	Pelastustoimi

viii) vaarallisten alueiden tiedustelu ja merkitseminen	Pelastustoimi
ix) puhdistustoiminta ja vastaavat suojelutoimenpiteet	Pelastustoimi
x) tilapäismajoituksen järjestäminen ja tarvikkeiden jakelu	Sosiaali- ja terveystoimet
xiv) avustaminen elintärkeiden kohteiden säilyttämiseksi;	Pelastustoimi, sosiaali- ja terveystoimet

Pelastuslain (2011/379) 65 §:n mukaan viranomaiset, laitokset ja liikelaitokset, jotka ovat velvollisia varautumaan väestönsuojeluun, ovat velvollisia laatimaan pelastuslaitoksen johdolla ja yhteistoiminnassa keskenään tarpeelliset suunnitelmat tehtäviensä hoitamisesta väestönsuojelussa. Pelastuslaitokselle on annettava selvitykset väestönsuojeluun käytettävissä olevista voimavaroista. Pelastustoimi voi lisäksi saada valmiuslain (2011/1552) 17 luvun mukaisia lisätoimivaltuuksia väestönsuojelutehtävien suorittamiseksi.

Sosiaalihuolto on pelastuslain (2011/379) 46 §:n mukaan velvollinen osallistumaan pelastustoiminnan tukemiseen ja väestön suojeluun. Sosiaalihuollolla on vastuu onnettomuuksien uhrien ja evakuoitujen väestön majoituksesta, ruokahuollosta, vaatetuksesta ja muusta perushuollosta sekä avustaminen pelastushenkilöstön huollossa. Sosiaali- ja terveystoimet huolehtivat psykososiaalisen tuen ja palveluiden järjestämisestä. Vastuu psykososiaalisen tuen ensivaiheen johtamisesta ja yhteen sovittamisesta kiireellisissä tilanteissa on lakisääteisesti sosiaalipäivystyksellä.

Evakuoinneilla on vaikutuksia alueen väestöön psykososiaalisen tuen ja kiireellisen sosiaalityön näkökulmasta. Kaikilla alueen ihmisillä ei välttämättä ole keinoja tai mahdollisuuksia siirtyä toisaalle ilman tukitoimia ja haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä asuu laajoillakin alueilla Pohjois-Savon hyvinvointialueen keskusten ulkopuolella. Terveystoimet toteuttaa psykososiaalista tukea kiireellisissä tilanteissa yhdessä sosiaalipäivystyksen kanssa. (Sosiaalihuoltolaki 29a§, Terveystoimintalaki 50a§). Evakuointitilanteissa tulee varautua majoitus, ruoka- ja vaatetushuoltoon, sekä myös varautua lastensuojelutoimenpiteisiin. Evakuointi on erityisen aikakriittistä talviolosuhteissa sekä luonnonkatastrofeissa.

Väestönsuojeluun liittyy myös valmiuslain (2011/1552) 116 §:n mukainen väestönsuojeluvollisuus, mikä tarkoittaa jokaisen Suomessa kotikunnan omaavan 18–67-vuotiaan velvollisuutta suorittaa tarvittavia väestönsuojelutehtäviä. Määräys väestönsuojelutehtäviin voidaan 3 §:n 4 ja 6 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa antaa korkeintaan kahdeksi viikoksi kerrallaan ja se voidaan uusida kerran.

8.3 Hyvinvointialueen toimialojen toimintaedellytykset

Hyvinvointialueen toimialojen valmiussuunnittelu ja varautuminen tehdään toimialoittain huomioiden toimialoja koskeva lainsäädäntö sekä varautumisen velvoitteet eri häiriötilanteita varten. Hyvinvointialueen valmiussuunnitelman yleinen osa ei korvaa toimialojen yksityiskohtaista valmiussuunnittelua. Vastaava lääkäri, sosiaalihuollon johtava viranhaltija, toimialajohtajat ja toimilinjajohtajat vastaavat varautumisesta sekä valmiussuunnittelusta toimialansa osalta. Valmiussuun-

nittelua sekä varautumista eri häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin vaaditaan myös hyvinvointialueen omistamilta yhtiöiltä, palvelutuotannon ulkoistuksen toimijoita ja ostopalveluiden tuottajilta. Vaatimukset on kirjattu laadittuihin sopimuksiin. On myös varauduttava tilanteeseen, jossa ulkopuolinen palveluntuottaja tai -toimittaja on häiriötilanteessa kyvytön täyttämään sopimusvelvoitteitaan.

8.3.1 Perusterveydenhuolto ja päivystys

Hyvinvointialueen päivystystoiminnot huolehtivat äkillisesti sairastuneiden ja loukkaantuneiden potilaiden päivystyksellisestä hoidosta 24/7/365. Pohjois-Savon hyvinvointialueen sairaaloiden päivystykset ovat keskeisiä toimijoita suuronnettomuus- ja monipotilastilanteissa. Päivystyksissä on varauduttu erilaisin suunnitelmin tukemaan suuronnettomuustilanteiden terveydenhuollollisia tarpeita. Suunnitelmien avulla on varauduttu skaalaamaan oma toiminta häiriötilanteiden tarpeisiin. Näin on varmistettu toiminnan resurssointi ja jatkuvuudenhallinta. Häiriötilanteessa myös muita terveydenhuollon toimipisteitä voidaan muuttaa päivystysluonteisiksi.

8.3.2 Sairaalapalvelut

Valmiutta kohotettaessa sairaalan poliklinikkatoimintaa vähennetään ja päivystyksellistä toimintaa lisätään. Valmiusasteen kohottaminen voi tulla tarpeeseen esimerkiksi tilanteessa, jossa laaja infektioepidemia uhkaa väestön terveyttä. Tarvittaessa normaaliajan erikoisalajaosta vuodeosastoilla luovutaan ja osastot muutetaan erikoisalasta riippumattomiksi yhteisosastoiksi. Yhteistyötä muiden yksiköiden ja hyvinvointialueiden kanssa tehostetaan.

8.3.3 Ensihoito

Ensihoito on keskeinen toimija suuronnettomuus- ja monipotilastilanteissa, normaaliolojen häiriötilanteissa ja varautunut suunnitelmallisesti laajentamaan sekä sopeuttamaan toimintaansa. Kyky toimia häiriötilanteissa perustuu normaalioloissa hankittuun ja ylläpidettyyn suorituskykyyn. Ensihoito tekee tiivistä yhteistyötä pelastustoimen, perusterveydenhuollon ja sosiaalitoimen kotiin vievien palveluiden kanssa. Ensihoidon valmiussuunnitelmat yhteensovitetään yhteistoiminta-alueen sisällä ja kansallisella tasolla, joka mahdollistaa tarvittaessa ensihoidon yksiköiden toiminnan hyvinvointialueen rajojen ulkopuolella. Suorituskyky pohjautuu henkilöresursseihin, ajantasaisiin henkilövarauksiin, materiaaliseen varautumiseen, viranomaisten väliseen yhteistoimintaan sekä suunnitelmien laatimiseen, testaamiseen ja ylläpitoon.

8.3.4 Sosiaalipalvelut

Häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa on turvattava sosiaalihuollon lakisääteiset tehtävät sekä vastattava palveluiden tarpeen merkittävään kasvuun. Sosiaalihuollon palvelut ja toimintayksiköt ovat keskenään erilaisia ja siten myös niiden toimintaedellytyksissä on eroavaisuuksia. Kriittisin sosiaalihuollon resurssi on henkilöstö, koska monia keskeisiä tehtäviä voi hoitaa ainoastaan laillistettu sosiaalihuollon ammattihenkilö. Häiriötilanteissa tai poikkeusoloissa toimiminen voi vaatia sosiaalihuollon henkilöstöltä erityisosaamista (esim. psykososiaalisen tuen järjestäminen). Joidenkin

sosiaalihuollon toimintojen laajuutta ja tasoa on mahdollista häiriötilanteissa keventää sekä vastaavasti vahventaa niitä toimintoja, joihin kohdistuu eniten kuormitusta. Poikkeusoloissa valtioneuvosto voi ottaa käyttöön erilliset asetukset, joilla myönnetään hyvinvointialueille oikeus tilapäisesti poiketa joistain sosiaalihuoltoa koskevista määräajoista.

8.3.5 Ikääntyneiden palvelut

Toimiala tuottaa hyvinvointialueen ikääntyneiden palvelujen kokonaisuuden, joka kattaa asumis- ja kotiin vietävien palveluiden tuottamisen sekä laitoshoidon. Ikääntyneiden palvelut ovat keskenään erilaisia ja niiden toimintaedellytyksissä on eroavaisuuksia. Häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa on turvattava ikääntyneiden palveluiden lakisääteiset tehtävät ja vastattava häiriötilanteen muodostamaan palveluiden tarpeen kasvuun. Tarvittaessa henkilöstöresursseja on kyettävä siirtämään ja keskittämään ikääntyneiden palveluiden kriittisiin toimintoihin sekä palveluihin. Nämä pitää kartoittaa ja toiminnallisesti priorisoida jo normaalioloissa.

8.3.6 Pelastus- ja turvallisuuspalvelut

Pelastuspalvelut huolehtivat toimintaedellytyksistään itsenäisesti ja yhteistoiminnassa muiden tahojen kanssa. Toimintaedellytystensä turvaamiseksi toiminta on suunniteltu erilaisiin häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin mukautuvaksi. Mukauttamistoimenpiteitä ovat esimerkiksi toiminnan keskittäminen tai hajauttaminen, henkilöstön siirtäminen ja kouluttaminen toisiin tehtäviin, poikkeava työvuorosuunnittelu sekä materiaalin, ajoneuvojen tai tilojen haltuunotto. Osa toimenpiteistä edellyttää poikkeusolojen mukaisten lisätoimivaltuuksien käyttöönottoa ja osa toimenpiteistä on toteutettavissa esimerkiksi pelastustoiminnan johtajan toimivaltuuksin (Pelastuslain 2011/379 36 §).

Pelastustoimen lakisääteiset tehtävät (onnettomuuksien ehkäisy, valvonta ja varautuminen) toteutetaan kaikissa turvallisuustilanteissa. Normaalioloissa ja normaaliolojen häiriötilanteissa edellä mainittujen toimintojen sujuva hoitaminen edellyttää riittäviä henkilöstöresursseja, osaamisen ylläpitoa ja toimivia tietojärjestelmiä. Poikkeusoloissa toimintoja priorisoidaan ja siirretään myöhemmin tehtäviksi.

Hyvinvointialueen turvallisuuspalveluiden palvelualue huolehtii organisaation turvallisuuden kokonaisuudesta. Tämä pitää sisällään organisaatioturvallisuuden, varautumisen, tekniset tukipalvelut ja yleisen turvallisuuskoulutuksen.

8.3.7 Strategia- ja konsernipalvelut

Strategia- ja konsernipalvelujen toimialaan kuuluvat hallintopalvelut, henkilöstöpalvelut, talouspalvelut sekä strategia- ja kehittämispalvelut. Strategia ja konsernipalvelujen toimialoja johtavat toimialajohtajina hallinto-, henkilöstö- ja talousjohtaja sekä strategia- ja kehitysjohtaja. Strategia- ja konsernipalvelut tuottavat organisaation tukipalvelut ja avustaa hyvinvointialuejohtajaa tehtävässään. Se luo edellytykset järjestämisen, professio-ohjauksen ja palvelutuotannon toiminnalle sekä tukee niitä tehtäviensä suorittamisessa. Eri häiriötilanteet vaativat strategia- ja konsernipalveluiden toimialoilta varautumisen ja valmiussuunnittelun toimenpiteitä, jotta palvelut

ja toiminnot kyetään tuottamaan kaikissa tilanteissa. Toimialan palvelutuotanto ja toiminnot koostuvat: tila- ja huoltopalveluista, henkilöstö-, hankinta- ja tukipalveluista, digitaaliset ja tietopalveluista, viestintä-, päätöksenteon tuen- ja vaikuttavuuspalveluista.

8.3.8 Lääkkeet ja hoitotarvikkeet

Sairaala-apteekit vastaavat hyvinvointialueen toimintayksiköiden lääkehuollosta. Lääkehuollon tehtävänä on hankkia, varastoida ja toimittaa lääkkeet toimintayksiköille. Lääkkeitä on varastoitava laitoksissa lääkkeiden velvoitevarastointilain (2008/979) ja -asetuksen (2008/1114) mukaisesti lääkeaineryhmästä riippuen 6 kk:n, 3 kk:n tai 2 viikon kulutusta vastaava määrä. Tilanteissa, joissa toimintavalmiutta pitää kohottaa, velvoitevarastointi turvaa suurelta osin lääkehoitojen jatkuvuuden. Poikkeustilanteissa on huomioitava, että tiettyjen lääkevalmisteiden, kuten infuusionesteiden, mikrobilääkkeiden ja tehohoitolääkkeiden kulutukset kasvavat huomattavasti normaalikulutuksesta. Viranomaiset voivat ohjeistaa poikkeus- tai häiriötilanteissa lisäämään varastosaldoja tiettyjen lääkeaineiden tai lääkeaineryhmien osalta. Lääkehuollon palveluiden osalta sairaala-apteekin toiminnassa keskitytään turvaamaan poikkeustilanteissa ylläpidettävien toimintojen lääkehuolto.

8.3.9 Lääkintälaitteet

Hyvinvointialueella on käytössä yhtenäinen laiterekisteri lääkintälaitteille. Lääkintälaitteille asetetut lait ja asetukset yhdenmukaistavat menettelytavat tietojen ylläpitämiseksi. Valmiutta kohotettaessa siirretään huoltotoiminnan painopistettä määräaikaishuolloista akuutimpiin viankorjauksiin. Ennakoivilla ja asteittain lisättävillä laite-, varaosa- ja tarvikkehankinnoilla ylläpidetään kulloinkin tarvittavalle ajanjaksolle optimoitua varastoa. Laitteiden käyttäjäyksiköt tekevät arviointia laitteiden ja niiden kulutustarvikkeiden tarpeesta, jonka perusteella lääkintätekniikan ja hankintatoimen yksiköt ohjaavat omia toimenpiteitään parhaan materiaalsen valmiuden turvaamiseksi.

8.3.10 Kuvantamispalvelut

Kuvantamispalvelut vastaa erikoisalojen diagnostisista tukipalveluista radiologian, kliinisen fysiologian ja neurofysiologian, isotooppilääketieteen sekä lääkehuollon osalta. Radiologian erikoisala tuottaa myös potilaiden hoitoon liittyviä toimenpideradiologisia palveluita. Fyysikkoasiantuntijat osallistuvat säteilyonnettomuuksien hallintaan. Jo normaalioloissa radiologisia palveluita sekä päivystys-EEG-tutkimuksia tuotetaan kaikkina vuorokaudenaikoina. Poikkeusoloissa palveluiden määrää voidaan lisätä, mutta saatavuuteen vaikuttavat ensisijaisesti sähkö- ja tietoliikenneverkkojen toimivuus.

8.3.11 Laboratoriopalvelut

ISLAB toimii Pohjois-Savon alueilla vastaten laboratoriopalveluiden tuottamisesta perus- ja erikoissairaanhoidon tarpeisiin. ISLAB ylläpitää näytteenotto- ja analytiikkavalmiuksia hyvinvointialueen kannalta kriittisin osin ympäri vuorokauden. Jos toimintavalmiutta pitää kohottaa, turvataan ensisijaisesti näytteenoton, päivystystutkimusten ja verituotteiden saatavuus siirtymällä vain

päivystysvalikoimaan kuuluvien tutkimusten tekemiseen. Toimintavalmiuden ylläpitoon on varauduttu yhtenäisellä alueellisella laitekannalla, jonka ansiosta analytiikkaa voidaan tehdä myös muissa hyvinvointialueen sairaaloissa.

8.3.12 Materiaalihuolto ja logistiikka

Pohjois-Savon hyvinvointialueen tila- ja tukipalvelut vastaa materiaalihuolto- ja kuljetuspalveluista myös normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa yhteistyössä Sansia, Istekki, Servica ja Sakupe yhtiöiden kautta. Häiriötilanteen aikana turvataan potilas-, lääke-, ruoka-, välinehuolto-, puhtaan pyykin-, varastotavaran- sekä jätteiden kuljetukset. Henkilöresurssit järjestetään vuosilomien siirroilla, työaikamuutoksilla sekä tuotannon uudelleenjärjestelyllä. Häiriötilanteissa vastuu potilaskuljetusten ajojärjestelystä siirtyy ensihoitokeskuksen koordinoitavaksi ja kiireettömiin potilaskuljetuksiin varatut autot ovat sen käytössä, kunnes tilanne on normalisoitunut. Kiireettömät potilaskuljetukset hoidetaan mahdollisuuksien mukaan, jos kriittiset kuljetukset eivät käytä koko kuljetuskapasiteettia.

8.3.13 Ruokahuolto

Hyvinvointialueen ruokapalveluita tuotetaan pääosin ostopalveluna Servicalta. Häiriötilanteissa potilasruokailu turvataan kohdentamalla ruokapalveluhenkilöstön resurssit potilaiden aterioiden ruokatuotantoon. Ruokapalveluissa otetaan käyttöön suppeampi valmiuselintarvikevarastosta koostettu ruokalista ja potilasruokailussa käytetään pääosin kertakäyttöastioita. Tarvittaessa henkilöstöresursseja vahvistetaan vuosilomien siirroilla ja työaikamuutoksilla. Yksiköiden välistä yhteistyötä tiivistetään henkilöstösiirroilla sekä toimittamalla ruokatuotteita ja aterian osia yksiköiden välillä. Evakuointien ruokahuolto on kirjattava kuntien evakuointisuunnitelmiin.

8.4 Pohjois-Savon hyvinvointialueen yhtiöt 2023

Hyvinvointialueen in-house toimijat ovat:

- Sansia Oy   Kilpailuttaminen
- Servica Oy   Varastointi, jakelu, varastopalvelut, laitos-, väline- ja laitehuolto
- Istekki Oy   Tietoliikenne, toiminnanohjaus, laitteiden huolto/tarkastaminen
- Monetra Oy   Talouspalvelut
- Sakupe Oy   Tekstiilihuolto
- Islab Oy   Laboratoriopalvelut

Hallinnollisella tasolla näiden yritysten sopimuksellinen johtaminen, yhteistyön valvonta ja kehittäminen, omistajaohjauksen toteutus, turvallisuus ja riskienhallinta ovat hallintopalveluiden vastuulla. Erityisesti sopimusohjauksessa on huomioita myös normaaliolojen häiriötilanteiden ja poikkeusolojen muuttuvat vaatimukset sekä jatkuvuus. Olemassa olevat sopimukset tarkastetaan ja uudet sopimukset tehdään huomioiden myös jatkuvuudenhallinnan vaatimukset.

8.4.1 Sopimusperusteinen varautuminen

Elintärkeiden palveluiden toimintavarmuus, luotettavuus ja huoltovarmuus turvataan sopimusperusteisella varautumisella. Pohjois-Savon hyvinvointialueen yhteistyösopimusten ja hankintojen sopimusperusteinen varautuminen pohjautuu valtakunnalliseen ohjeistukseen. Elintärkeitä toimintoja sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta ovat esimerkiksi kiireellinen ensihoito, vaativa erikoissairaanhoido, lääkkeiden ja lääkintätarvikkeiden jakelu, perusterveydenhuolto ja sosiaali-toimi, tukipalvelut sekä sosiaali- ja terveystalvelujen tuottamiseen tarvittava infra (vesi, sähkö, jätehuolto, logistiikka ja päivittäistavarahuolto).

Valmiuslain (1552/2011) 12§ mukaan valtion viranomaisten, valtion liikelaitosten ja kuntien lakisääteinen velvollisuus on varmistaa tehtäviensä häiriötön hoitaminen kaikissa oloissa. Varautuminen tulee ulottaa koskemaan myös organisaation kriittisten toimintojen jatkuvuuteen vaikuttavia ulkoistettujen ja ostopalvelujen, materiaalihankintojen sopimuksia sekä yhteishankintoja. Hankinnoissa varautumisen päämääränä on, että tuotettava palvelu ei keskeydy tai se palautuu normaalisti mahdollisimman pian. Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021 säädetään 15 §:ssä hankittavien palvelujen sopimusehdoista ja varautumisesta sopimuksen päättymiseen. Hankkiessaan palveluja 12 §:ssä tarkoitetulla tavalla sopimukseen perustuen hyvinvointialueen on varmistettava, että se pystyy huolehtimaan 8 §:ssä säädetyistä vastuistaan ja palvelutoiminnan jatkuvuudesta sopimuksen voimassa ollessa ja sen päättyessä sekä mahdollisissa sopimuksen rikkomis- ja häiriötilanteissa, muissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Lisäksi on huomioitava järjestämisvastuun säilyvän hyvinvointialueella, vaikka palvelun tuottaisikin ulkopuolinen taho.

Hankittaessa hyvinvointialueen vastuulla olevia elintärkeitä palveluja tai niiden järjestämiselle välttämättömiä tavaroita on hankintasopimuksia tehtäessä varmistettava, että toimittaja sitoutuu ja pystyy toimittamaan palveluita ja tavaroita myös häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Hyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevasta toiminnasta sopimuksia laadittaessa hyvinvointialueen on edellytettävä yksityisiä palveluntuottajia laatimaan, esittämään ja testaamaan suunnitelmat valmiudesta ja jatkuvuudenhallinnasta. Vaatimukset on kirjattava sopimukseen ja sopimusperusteinen varautuminen tulee aina sisällyttää mukaan hankintojen kilpailutuksiin sekä uusiin sopimuksiin. Hyvinvointialue huolehtii siitä, että järjestämisvastuun mukainen sopimuse seuranta ja valvonta toteutuvat. Palveluja hankkivien toimialojen on jo tarjouspyyntövaiheessa arvioitava palvelujen elintärkeys ja millaisia vaatimuksia palvelujen saatavuuden varmistamiseksi on tarpeen korostaa tehtävissä sopimuksissa. Koko hyvinvointialueen kattavan tilannekuvan kokoamiseksi on palveluntuottajille määritettävä toteutettavaksi häiriötilanteen reaaliaikaiset ja määräaikaisten ilmoitusmenettelyt. Nämä tiedot liitetään osaksi tilannekuvaa ja voidaan välittää kaikille niitä tarvitseville.

Sopimusohjaus ja sopimusten hallinnan periaate

KUVA 7 STM periaatteet sopimusohjauksen ja sopimusten hallinnasta

8.4.2 Kolmannen sektorin ja seurakuntien välinen yhteistyö

Järjestöillä on rooli onnettomuksiin ja häiriötilanteisiin varautumisessa. Ne tuottavat palveluja, koordinoivat vapaaehtoisten osallistumista viranomaisia tukevaan toimintaan ja ylläpitävät esimerkiksi valmiustoimintaan liittyvää erityisosaamista. Suomen Punaisen Ristin asemasta ja tehtävistä on säädetty Suomessa lailla (laki Suomen Punaisesta Rististä 2000/238 ja asetus 2017/827). Suomen Punaisella Ristillä on valtakunnalliset yhteistyömuistiot STM:n ja SM:n hallinnonalan kanssa, joissa on sovittu varautumisesta ja vapaaehtoistoiminnan koordinaatiosta.

Maakunnan alueella vapaaehtoisen pelastuspalvelun toimintaa koordinoi Suomen Punaisen Ristin Savo-Karjalan piiri, joka on asettanut valmiuspäällikön yhteyshenkilöksi hyvinvointialueen kanssa tehtävään varautumisyhteistyöhön. Yhteistyötä tehdään myös varautumiskoulutus- ja harjoitustoiminnassa.

Seurakuntien järjestämällä henkisellä huollolla tuetaan sosiaalitoimen psykososiaalisen tuen kokonaisuutta.

9 HYVINVOINTIALUEEN TOIMINNAN TURVAAMINEN

Kaikki toimialat laativat omat valmiussuunnitelmansa skenaariokohtaisine toimintaohjeineen ja toimipisteiden pelastussuunnitelmat. Toimialat määrittävät itsenäisesti mille tasolla organisaatiossaan suunnitelmansa kirjoittavat. Vaatimukset tulevat organisaatorakenteesta ja sen toiminnallisuudesta. Tilanteen mukaan tehdään lisäksi hallintopäätöksiä ja sisäisiä ohjeita toimivaltaisten

viranhaltijoiden toimesta. Lähtökohtaisesti kaikki käytettävissä olevat hyvinvointialueen työntekijät ovat käytettävissä häiriötilanteiden hallintaan. Kokonaisturvallisuutta täydentävät myös kaikkien yhteistyötahojen valmiussuunnitelmat. Yhteistyötahoja ovat muut viranomaiset sekä yritykset, jotka tuottavat sopimusperusteisesti energia-, materiaali-, huolto- ja ylläpitopalveluita hyvinvointialueelle.

9.1 Johtaminen, johtamisjärjestelmä ja päätöksenteko

Hallintosäännön mukaisesti Pohjois-Savon hyvinvointialueen aluehallitus vastaa hyvinvointialueen kokonaisturvallisuuden hallinnasta, johon kuuluvat uhkiin varautuminen, normaaliolojen häiriötilanteiden ja poikkeusolojen hallinta sekä niistä toipuminen. Aluehallitus myös hyväksyy turvallisuutta ja varautumista koskevat periaatteet. Hallintosäännön 8 luvussa määrätään toimivallasta vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Aluehallitus vastaa valmiussuunnitelmin ja etukäteisvalmisteluin sekä muilla toimenpiteillä siitä, että hyvinvointialueen toiminta jatkuu mahdollisimman häiriöttömästi normaaliolojen häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa.

Normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa hyvinvointialueen johtamisjärjestelyt perustuvat normaaliolojen johtamisjärjestelyihin ja toimintatapoihin. Johtamisen vastuunjako ja tehtävät perustuvat hyvinvointialueen ja sen toimialojen lainsäädäntöön ja hallintosääntöön. Kulloinkin toimivaltainen viranomainen johtaa operatiivista toimintaa, vastaa viestinnästä ja tiedottaa tilanteesta sovittujen käytäntöjen mukaisesti. Johtovastuu voi vaihtua häiriötilanteen eri vaiheissa, jolloin toimijoiden tiedonvaihto ja tilannetietoisuus korostuu. Häiriötilanteen tukena ovat kansalliset, alueelliset ja paikalliset yhteistyöfoorumit, jotka tukevat häiriötilanteen hallintaa ja arvioivat sekä analysoivat tilanteen kehittymistä.

Aluehallitus voi vahvistaa hyvinvointialuejohtajan, pelastusjohtajan, sosiaalihuollosta vastaavan viranhaltijan, terveydenhuollosta vastaavan lääkärin, toimialajohtajan, toimilinjajohtajan ja palvelualuejohtajan normaalista toimivallasta poikkeavan päätösvallan määrääjäksi yli yhden kuukauden kestävässä normaaliolojen häiriötilanteessa edellä mainitun muun välttämättömän syyn vuoksi. Aluehallitus voi vahvistamisen sijaan – sekä ennen määrääjän päättymistä – todeta, ettei normaalista toimivallasta poikkeavan päätösvallan käytölle ole enää perusteita.

Häiriötilanteiden aikana ja poikkeusoloissa hyvinvointialueen toimintaa johtaa hyvinvointialuejohtaja ja hänen johtamansa häiriötilannejohtoryhmä. Häiriötilannejohtoryhmän asiantuntijoita voidaan päivittää vastaamaan häiriötilanteen tai poikkeusolojen vaatimia tarpeita.

Häiriötilanteen tilannekuvaa tuottaa Pohjois-Savon sosiaali- ja terveydenhuollon tilannekeskus yhteistyössä pelastustoimen tilanne- ja johtokeskusten kanssa. Lisäksi Itä- ja Kaakkois-Suomen pelastuslaitosten tilannekeskus (ISTIKE) toimii Pohjois-Savon pelastustoimen ylläpitämänä tilannekeskuksena, joka tuottaa 24/7 turvallisuustilannekuvaa Etelä-Karjalan, Etelä-Savon, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon pelastustoimen alueella. Sosiaali- ja terveystalveluiden tilannekeskuksen 24/7 toimintaan kuuluu myös ensihoitopalvelun kenttäjohtaminen. Vastaava lääkäri vastaa sosiaali- ja terveystalvelualueen valmius- ja varautumissuunnittelusta ja sen yhteensovittami-

sesta YT-alueella. Hän myös ohjaa Pohjois-Savon hyvinvointialueella toimivaa sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskuksen toimintaa. Keskuksen tehtävänä on luoda ja ylläpitää yhteistyöalueen tilannekuvaa, ja ohjata yhteistyöalueen sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelua valtakunnallisten yhtenäisten periaatteiden mukaisesti. Kahta tai useampaa hyvinvointialuetta/HUS-yhtymää koskevassa häiriötilanteessa sosiaali- ja terveysministeriö voi määrätä yhden kyseisistä toimijoista johtamaan ja koordinoimaan tilannetta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Erityisen merkittävässä häiriötilanteissa sosiaali- ja terveysministeriö voi ottaa johto- ja koordinaatiovastuun itselleen.

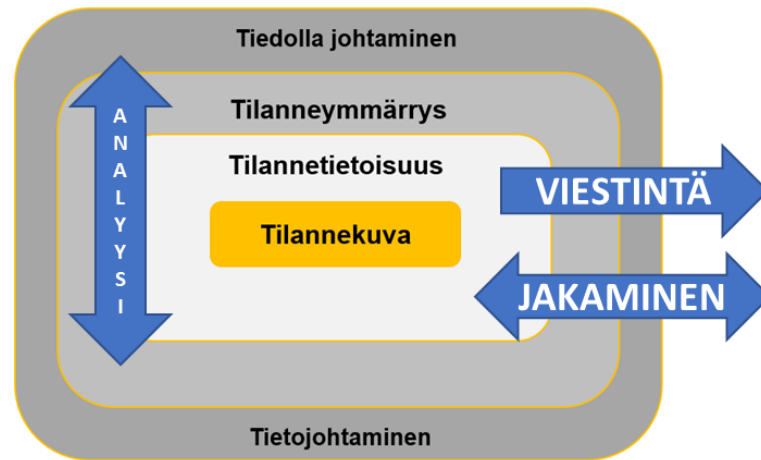
Normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa hyvinvointialuejohtaja ja häiriötilannejohtoryhmä vastaavat tilanteen edellyttämistä toimenpiteistä ja ohjaavat resursseja sekä voimavaroja eri tehtäväalueille häiriötilanteen ja poikkeusolojen vaatimusten mukaisesti. Toimialueita ja palvelutuotantoa johdetaan voimassa olevan organisaation mukaisesti.

9.2 Tilannekuva

Tilannekuvan muodostaminen on toimintaa, jossa muodostetaan kokonaiskuva muuttuvasta toimintaympäristöstä ja sillä luodaan edellytykset tilanteenmukaiselle päätöksenteolle, johtamiselle resurssien käytölle. Tilannekuvaa käytetään myös tilanteen ja sen seurausten arvioinnissa. Tilannekuvan muodostamisen prosessi voidaan jakaa kolmeen osaprosessiin: tiedontuotanto, tiedonvälitys ja tiedon hyödyntäminen. Tilannekuvaa välitetään aktiivisesti tehtäväalueelta toiselle ja yhteistyöviranomaisille.

Tehokas häiriötilanteiden hallinta edellyttää tiivistä yhteistyötä johtamisen, kaikkien toimijoiden, tilannekuvan ja viestinnän välillä. Tilannekuvan muodostaminen edellyttää hyvää ja tehokasta johtamista, jossa tulee ymmärtää tilanteen muuttujien (tilannetietoisuus) ja kehittymisen arviointi (tilanneymmärrys). Tilanteen mukaisesti tilannekuvaa tulee muodostaa ja päivittää mahdollisimman reaaliaikaisesti. Pohja päätöksenteolle on jatkuvan seurannan kautta muodostunut ja analysoitu tilannekuva.

Tilannekuva on tiedolla johtamisen työkalu. Hyvin koottu, päivittyvä ja tietotarpeisiin vastaava tilannekuva voi auttaa ennakoimaan häiriötilanteita. Nopea reagointi ja kattava, häiriötilanteen tarpeisiin mukautuva tilannekuva auttaa johtamaan toimintoja tuloksekkaasti.

KUVA 8 Tilannekuvan elementit

Hyvinvointialue tuottaa tilannekuvaa toimialojensa toiminnoista ja palveluista lisäämään kokonaisymmärrystä hyvinvointialueen toiminnasta. Tilannekuvan luovat tilanteen hallintaan osallistuvat toimivaltaiset viranomaiset. Tietoa käytetään operatiivisen ja strategisen päätöksenteon tukena normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Toimintaympäristön ja palveluntuotannon kannalta on tärkeää, että tilannekuvaan tarvittavaa tietoa kerätään organisaation sisältä ja ulkoa. Tilannekuvan täydentämiseksi on luotava yhteistoimintatahojen kanssa järjestely, että tilanteiden vaikutukset palveluntuotantoon voidaan arvioida päätöksenteossa ja toiminnan yhteensovittamisessa toimialojen kesken. Tilannekuvan tietoja käytetään hyväksi myös laadittaessa erilaisissa raporteissa, tilannekatsauksissa ja -ilmoituksissa.

Pohjois-Savon hyvinvointialueen tilannekuvaa kerätään kaikilta toimialoilta ja koottu tilannekuva jaetaan sitä tarvitseville. Hyvinvointialueen tilannekuva muodostuu kansallisella-, alueellisella- ja paikallisella tasolla. Paikallisella tasolla se perustuu alueelliseen riskiarvioon ja voisi muodostua esimerkiksi seuraavanlaisista asioista:

- Pohjois-Savon alueen turvallisuus ja varautuminen (alueellinen riskiarvio)
- Turvallisuushavainnot (sisäinen ja ulkoinen turvallisuus), turvallisuus fyysisessä ja digitaaliossa ympäristössä.
- Terveysturvallisuus (pandemia, epidemia)
- Työturvallisuus havainnot (Haipro ja Granite)
- Resurssit ja hoitolaitos kuormittavuus
- Henkilöresurssit
- Taloudellinen tilannekuva
- Sään ääri-ilmiöt
- Yleisötilaisuudet ja -tapahtumat
- Toimialojen toimintakykyyn ja toimintaan sekä palveluntuotantoon vaikuttavat tekijät
- Materiaalinen resurssi (apteekki, suojavälineet, varmuusvarastot, päivittäistavara huolto)
- Kriittisen infranhäiriöt (sähkö, vesi, lämpö, ICT)
- Tukipalveluiden toiminnasta

Sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus kokoaa ja analysoi tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteista, niiden uhkista sekä muodostaa ja ylläpitää sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän valmiutta kuvaavaa tilannekuvaa. Pohjois-Savon hyvinvointialue kokoaa ja analysoi oman alueensa tilannekuvaa Itä-Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskuksen kanssa tiiviissä yhteistyössä. Sosiaali- ja terveydenhuollon osalta Itä-Suomen valmiuskeskus toimii yhteistyöalueella yhteispisteenä luoden ja ylläpitäen yhteistyöalueen tilannekuvaa.

Pohjois-Savon pelastuslaitoksen vastuulla oleva Itä-Suomen pelastuslaitosten tilannekeskus (ISTIKE) ylläpitää tilannekuvaa ympärivuorokautisesti. Se toimii häiriö- ja onnettomuustilanteissa tilannekuvan tuottajana ja yhdyspintana yhteistoimintaviranomaisten, kuntien sekä muiden tahojen suuntaan. Päivystävä palomestari seuraa aktiivisesti Pohjois-Savon maakunnan toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia tiiviissä yhteistyössä Itä- ja Kaakkois-Suomen pelastuslaitosten tilannekeskuksen (ISTIKE) kanssa.

9.3 Hyvinvointialueen johtokeskus

Häiriötilanteiden johtaminen edellyttää johtamisjärjestelmää, jolla tuotetaan toiminnan johtaminen ja edellytettävä viranomaisyhteistyö kaikissa turvallisuustilanteissa. Johtokeskustoiminnot tehostuvat ja ottavat johtovastuun häiriötilanteen hoitamisesta sekä johtamisesta. Hyvinvointialueen johtokeskuksen toiminnallinen kokonaisuus perustetaan häiriötilanteiden toiminnan johtamista varten. Se käsittää henkilöstön, Pohjois-Savon hyvinvointialueen omistamat tilat, välineet, toimintamallit ja -prosessit. Tilannekeskustoiminnot ovat osa johtokeskustoimintoja.

Laajoissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa johtokeskus vastaa hyvinvointialueen tilannekuvan kokoamisesta, toiminnan koordinoinnista, resurssien käytöstä ja suuntaamisesta palveluiden toimintakyvyn turvaamiseksi. Hyvinvointialueen johtokeskustoimintoja voidaan käyttää myös vain yhtä toimialaa koskevissa häiriötilanteissa.

9.4 Viestintä

Hyvinvointialueen johtaja vastaa yleisestä viestinnästä ja sitä toteuttaa viestintä- ja markkinointipalvelut. Hyvinvointialueen viestintää koskevista velvoitteista on säädetty lailla (Laki hyvinvointialueesta 611/2021), jonka mukaan toiminnasta tulee viestiä avoimesti, ennakoivasti, osallistavasti, esteettömästi ja saavutettavasti, ja tämä on huomioitava viestintä menetelmien käytössä. Oman henkilökunnan viestintäkanava häiriötilanteissa on Pulssi Intra. Lisäksi käytetään sähköpostia ja muita jakelukanavia/ -järjestelmiä.

Häiriötilanteissa tarvitaan tavanomaista enemmän viestintää ja viestinnän koordinoinnin tärkeys korostuu erityisesti moniviranomaistilanteissa. Viestinnän on oltava selkeää ja yhdenmukaista. Tehokas ja tehostettu viestintä edellyttää eri tahojen tarpeisiin vastataan avoimesti, nopeasti, ymmärrettävästi, luotettavasti ja huomioiden erityisryhmien tarpeet ja kanavat. Viestintään kohdistuu suuremmat vaatimukset, mitä vakavammasta väestön turvallisuutta ja terveyttä uhkaavasta häiriöstä tai tilanteesta on kysymys. Viestintä on osa häiriötilanteen johtamista, jossa huomioitava

organisaation työntekijöiden viestintä (sisäinen viestintä) sekä asiakkaat, asukkaat ja alueella liikkuvat ihmiset ja sidosryhmät (ulkoinen viestintä).

9.4.1 Häiriötilanneviestintä

Hyvinvointialueen häiriötilanneviestintä on tehostettua viestintää poikkeuksellisessa tilanteessa. Häiriötilanneviestinnän tavoitteena on varmistaa ihmisten turvallisuus, turvata organisaation toimintaedellytykset, tiedottaa palveluiden järjestelyistä ja varmistaa, että julkisuudessa on tilannekuvaan ja ajantasaiseen tietoon perustuva tieto häiriötilanteesta. Viestinnän nopeus, selkeys ja luotettavuus kasvavat häiriötilanteessa. Häiriötilanteen viestintä tulee olla eri väestöryhmille ajankohtaista, saavutettavaa ja selkokielistä.

Yksittäistä häiriötilannetta johtava viranomainen vastaa häiriötilanteen viestinnästä. Onnettomuus- tai muussa äkillisessä tilanteessa johtovastuun ollessa poliisi- tai pelastusviranomaisella heidän kanssaan sovitaan hyvinvointialueen viestinnän rooli tilanteessa. Asiakkaiden ja alueen asukkaiden häiriöviestinnässä käytetään verkkosivujen ja mediaviestinnän lisäksi sosiaalisen viestinnän kanavia: Facebook, Twitter, Instagram. Tiedotusvälineiden lisäksi hyvinvointialueen työntekijät, järjestöt ja muut yhteistyökumppanit ovat keskeisiä viestijöitä niissä tilanteissa, joissa tulee saavuttaa väestöryhmiä, jotka eivät toimintakykynsä vuoksi voi käyttää sähköisiä viestintäkanavia.

9.4.2 Kriisiviestintä

Kriisiviestinnän ja johtamisen tavoitteena on tilanteen hallittu hoitaminen, lisävahinkojen torjuminen, tarpeettoman huolen vähentäminen, korvaavista palveluista viestiminen ja väärän tiedon leviämisen ehkäiseminen.

Hyvinvointialuetta koskevassa tilanteessa palveluja koskevan viestinnän vastuu on hyvinvointialueella yhteistyössä johtavan viranomaisen kanssa. Viestintäjohtaja saa ajantasaisen tilannekuvan pelastustoimen palvelualuejohtajalta, joka hallintosäännön 53§ mukaan vastaa kriisiviestinnästä hyvinvointialueella. Yhteistyö median kanssa on oleellista huomioiden jatkuvuuden hallinta ja julkinen keskustelu.

9.4.3 Viranomaistiedote

Viranomaistiedote on yleiskäsite viranomaisen antamasta tiedotteesta, jolla varoitetaan vaarallisesta tapahtumasta ja annetaan toimintaohjeita. Kohdennetulla viranomaistiedotteella tarkoitetaan ihmisten tai omaisuuden suojelemiseksi välitettävää tiedotetta, joka välitetään matkaviestinverkossa tekstiviestillä tai muulla viestillä tietyllä alueella tai alueilla oleviin päätelaitteisiin tai liittymiin tilanteessa, jossa väestön tiedottaminen on ihmisten henkeen, terveyteen tai omaisuuteen kohdistuvan uhkan vuoksi välttämätöntä. Muuksi viranomaistiedotteeksi tiedotetta kutsutaan silloin, kun ihmisten henkeen, terveyteen tai omaisuuteen kohdistuva vaara ei ole välitön. Muu viranomaistiedote on välitettävä väestölle heti, kun se on mahdollista ohjelmatoimintaa kohtuuttomasti häiritsemättä. Viranomaistiedotteen sisältöä ei saa muuttaa, ja se tulee välittää viranomaisen päättämällä kielillä.

Viranomaistiedotteita kutsutaan hätätiedotteiksi silloin, kun ihmisten henkeen tai terveyteen kohdistuva vaara on välitön tai huomattavan omaisuus- tai ympäristövahingon uhka on välitön. Hätätiedote on välitettävä väestölle viivytyksettä.

9.4.4 Vaaratiedote

Vaaratiedote on viranomaisen antama tiedote varoittamaan väestöä merkittävässä määrin hengelle, terveydelle, omaisuuden vaurioitumiselle tai tuhoutumiselle vaaraa aiheuttavasta tapahtumasta. Tiedotteessa voidaan antaa ohjeistus suojautumiseen tai vaaran välttämiseen. Vaaratiedote käännetään aina myös ruotsiksi (Laki vaaratiedotteesta 466/2012). Vaaratiedote voidaan lisäksi antaa, kun tiedotteen perusteena ollut tapahtuma on ohi.

Vaaratiedotteen voi antaa vain toimivaltainen pelastusviranomainen. Viranomaisten yhteistoimintaa edellyttävissä vaaratilanteissa tiedottamisvastuu on tilanteen yleisjohtamisesta vastaavalla viranomaisella.

9.5 Viranomaisyhteistyö ja virka-apu

Aluehallitus vastaa hyvinvointialuekonsernin kokonaisturvallisuudesta ja varautumisesta yhteistyössä alueen kuntien, alueen viranomaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen kanssa. Kokonaisturvallisuuslautakunnan vastaa yhteistyöstä alueen kuntien, viranomaisten, yritysten ja järjestöjen kanssa. Hyvinvointialueenjohtajan vastuulla on yhteydenpito valtion viranomaisiin.

Lakeihin ja asetuksiin perustuen Pohjois-Savon hyvinvointialue on velvoitettu antamaan ja saamaan virka-apua muilta viranomaisilta heidän tilanteensa sen mahdollistaessa. Toimialoittain mahdolliset virka-apu kohteet on kartoitettava ja menettelyt myös testattava.

9.6 Henkilökunnan turvallisuus selvitykset

Turvallisuus selvitysten tarkoitus on ennaltaehkäistä kansallista turvallisuutta vaarantavaa toimintaa, suojata merkittäviä yksityisiä taloudellisia etuja ja yritysten turvallisuusjärjestelyjä. Turvallisuus selvityslaki (2014/726) parantaa mahdollisuuksia ennakolta ehkäistä valtion turvallisuutta vahingoittavaa toimintaa, maanpuolustusta, Suomen kansainvälisiä suhteita, yleistä turvallisuutta tai muuta niihin verrattavaa yleistä etua tai erittäin merkittävää yksityistä taloudellista etua tai edellä tarkoitettujen etujen suojaamiseksi toteutettavia turvallisuusjärjestelyjä.

Laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta (2019/906) edellyttää, että luotettavuutta edellyttävät tehtävät tunnistetaan ja luotettavuudesta varmistutaan. Strategia- ja konsernipalveluiden henkilöstöpalvelut ylläpitää toimialojen kanssa yhteistoiminnassa tehtyä tehtävälustausta niistä tehtävistä, jotka edellyttävät sen palveluksessa olevilta tai sen lukuun toimivilta turvallisuus selvitystä. Henkilölle tehdyn turvallisuus selvityksen jälkeen käynnistyy nuhteettomuusseuranta, joka on voimassa sen ajan, kun henkilö toimii selvityksen kohteena olleessa tehtävässä tai toimeksiannossa.

9.7 Henkilökunnan henkilövarausjärjestelyt

Asevelvollisuuslaki 89 § määrittää milloin henkilö voidaan jättää palvelukseen kutsumatta yleisen tai sotilaallisen edun vuoksi. Työnantaja voi esittää varattavaksi henkilöstöänsä kriittisiin töihin poikkeusoloissa. Tällöin työntekijän sodan ajan tehtävä on toimia työnantajansa palveluksessa yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi. Henkilövaraamisesta käytetään myös lyhennettä VAP. Puolustusvoimien aluetoimistot ratkaisevat asevelvollisia koskevat työnantajan tekemät varaushakemukset. Siviilipalveluskeskus ratkaisee siviilipalvelusvelvollisia koskevat varaushakemukset.

Hyvinvointialueen palvelujen toimivuuden kannalta keskeisten henkilöiden ja heidän varahenkilöidensä osalta tehdään henkilövarausesitys (puolustusvoimien) Pohjois-Savon aluetoimistolle. Varaukset on tarkistettava vähintään 2 vuoden välein tai mikäli organisaation henkilöstössä tapahtuu merkittäviä muutoksia. Henkilöstön varaaminen tehdään turvallisuuspalveluiden toimesta keskitetysti toimialojen esitysten mukaisesti niille, joille tehtävänkuvissa tehtävä on määrätty. Strategia- ja konsernipalveluiden henkilöstöpalvelut ylläpitää toimialojen kanssa yhteistoiminnassa tehtyä tehtävälistausta niistä tehtävistä, joiden suorittaminen edellyttää henkilövarausta.

9.8 Ajoneuvojen ja kaluston varausjärjestelyt

Hyvinvointialueen omistuksessa tai hallinnassa oleva ajoneuvo- ja työkonekalusto varataan kuten henkilöstökin. Ajoneuvo- ja työkonevaraukset tehdään ELY-keskuksen sähköisen asiointipalvelun kautta ja vastuu varausesityksistä on kullakin toimialalla, joka ajoneuvoja käyttää. Henkilövarauksissa tulee huomioida, että ajoneuvoille- ja työkoneille on varattava myös kuljettajat.

Leasing-ajoneuvot ja erilaisten hyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevien kuljetuspalvelujen ajoneuvot ja keskinäisiin palvelusopimukseen perustuvien kuljetusten osalta ajoneuvot ja kuljettajat on varattava hankintasopimusten yhteydessä.

10 TOIPUMINEN

Sosiaali-, terveyden- ja ympäristöterveydenhuollon toiminta linkittyy väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä yhteiskunnan kriisinsietokyvyn vahvistamiseen. Väestön toipumiseen liittyvä palvelutuotanto on näiden organisaatioiden tehtävä. Toipumiseen ja sopeutumiseen liittyvään palvelutuotantoon tulee resursoida ja suunnitella organisaation sekä henkilöstön palautumista edistävät toimenpiteet eri muodoissa. Toipumista edistäviä toimia ovat esimerkiksi kuntoutus, taloudellinen tuki, psykososiaalinen tuki ja yhteisöille suunnattu tuki.

Organisaation tulee tunnistaa ja ohjeistaa, missä vaiheessa häiriötilanteen jälkeen tehostettuja resursseja ja tiloja ei enää tarvita, kuka antaa käskyn häiriötilannetoiminnan päättämiseksi ja ohjeet päivittäiseen toimintaan palaamiseen. Palautumisen ja sopeutumisen suunnittelu tulee aloittaa samanaikaisesti jo häiriötilanteen aikana. Häiriö- ja poikkeustilanteen jälkeisessä tilanteessa organisaation tulee varautua toimintaan tavanomaista pienemmällä työntekijämäärällä.

Häiriötilanteen aikana ja heti sen jälkeen kirjataan mahdollisesti havaitut puutteet, kehittämisehdotukset ja näiden perusteella laaditaan suunnitelmat tilanteen korjaamiseksi sekä seurannaksi. Tilanteen jälkeiseen henkiseen toipumiseen liittyy myös riittävä psykososiaalinen tuki, saatu palaute tilanteen hoitamisesta ja yhteinen jälkiarviointi (defusing, debriefing)

Oman toiminnan hyvä yhteensovittaminen varmistaa häiriötilanteista nopean ja sujuvan toipumisen. Organisaation toimialojen ja yhteistyötahojen tulee olla tietoisia valmius- ja jatkuvuudenhallintasuunnitelmasta tarvittavilta osin, jotta he voivat suunnitella omaa varautumistaan. Riittävällä tiedonvaihdolla varmistetaan yhteistoiminnan perusta. Näin myös kumppanit pystyvät sopimaan vastuista ja toistensa tukemisesta valmiuden tai tilanteen edellyttämällä tavalla. Toimialojen toipumissuunnitelmissa kuvataan millä toimenpiteillä organisaatio palaa normaalitoimintaan häiriötilanteen jälkeen. Suunnitelmassa kuvataan myös kriisitilanteen jälkihoidossa tarvittavat yhteiset toimenpiteet.

11 LÄHTEET

Keskeiset varautumista ja valmiutta koskevat lait ja säädösperusteet, esitetty kappaleessa ”Lainsäädäntö ja varautumisen säädösperusteet” tai muuten tekstin yhteydessä.

1. Alueellinen riskiarvio, Pohjois-Savo 2023, PSHVA, Pohjois-Savo pelastuslaitos
2. Alueellisten riskiarvioiden menetelmäohje, Sisäinen turvallisuus, Sisäministeriön julkaisuja 2022:28
3. Aluehallinnon turvallisuustilannekuvan muodostaminen, analysoiminen ja jakaminen, työryhmän raportti, sisäasiainministeriön julkaisuja 4/2011
4. Etelä-Savon hyvinvointialueen valmiussuunnitelman yleinen osa, luonnos
5. Hyvinvointialueen turvallisuus, varautuminen ja valmius
6. Hyvinvointialueen varautuminen: valmistelun ja yhteistyön sisältöjä, Kuntaliiton julkaisu 2022
7. Kansallinen riskiarvio 2023, Sisäministeriön julkaisuja 2023:4
8. Kansallinen terrorismintorjunnan strategia 2018–2021
9. Opas kunnan viestintään kriisi- ja erityistilanteissa, kuntaliitto, 03/2022
10. Pelastustoimen materiaallinen varautuminen ja huoltovarmuus -hanke, SM023:00/2022 kehittäminen
11. Pohjois-Savon hyvinvointialueen kokonaisturvallisuuden perusteet, 2022
12. Pohjois-Savon hyvinvointialue taloussuunnitelma 2023
13. Pohjois-Savon hyvinvointialue, Sote-palvelustrategia (luonnos 19042023)
14. Pohjois-Savon hyvinvointialueen hallintosäätö
15. Pohjois-Savon hyvinvointialueen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimintaohje
16. Pohjois-Savon liitto, foresavo.fi
17. Pohjois-Savon pelastustoimen palvelutasopäätös vuosille 2021–2023
18. Sanastokeskus TSK, TSK 50, Kokonaisturvallisuuden sanasto
19. Sisäasiainministeriö Sisäinen turvallisuus Aluehallinnon turvallisuustilannekuvan muodostaminen, analysoiminen ja jakaminen, Työryhmän raportti Helsinki 2011
20. Sisäisen turvallisuuden strategia, Valtioneuvoston periaatepäätös 5.10.2017
21. Sisäministeriön CBRNE- strategia 2017
22. Sopimusperusteinen varautuminen, Ohje sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille, sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:9

23. Termipankki

24. Valmius- ja jatkuvuudenhallintasuunnitelma, ohje sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille, sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:10

25. Valmiussuunnittelu pelastuslaitoksissa, SM 2007

26. Valtioneuvoston asetus hyvinvointialueiden varautumisesta sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteisiin, asetusmuistio 3/2023

27. Valtioneuvoston puolustusselonteko, Valtioneuvoston julkaisuja 2021:78

28. Varautuminen ja jatkuvuudenhallinta kunnassa, Turvallisuus- ja puolustusasiain komitean sihteeristö

29. Varautuminen yhteiskunnan häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin, puolustusneuvosto 1999

30. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia, Valtioneuvoston periaatepäätös 2.11.2017

11.1 Kuvat

KUVA 1	POHJOIS-SAVON HYVINVOINTIALUEEN ORGANISAATIO	10
KUVA 2	POHJOIS-SAVON HYVINVOINTIALUEEN PALVELUALUEET	10
KUVA 3	POHJOIS-SAVON HYVINVOINTIALUEEN TOIMIELIMET	16
KUVA 4	KANSALLISEN RISKIARVION UHKAMALLIT JA HÄIRIÖTILANTEET 2023	20
KUVA 5	RISKIARVIOKOKONAISUUS, SM JULKAISUJA 2022:28	21
KUVA 6	SOSIAALI- JA TERVEYSHUOLLON VARAUTUMISEN KOKONAISUUS, KUVA STM JULKAISUSTA	32
KUVA 7	STM PERIAATTEET SOPIMUSOHJAUKSEN JA SOPIMUSTEN HALLINNASTA	44
KUVA 8	TILANNEKUVAN ELEMENTIT	47

11.2 Taulukot

TAULUKKO 1	VARAUTUMISEN JA VALMIUSSUUNNITTELUN VASTUUT	14
TAULUKKO 2	RISKITEEMOJEN MUKAISET SKENAARIOT	22
TAULUKKO 3	POHJOIS-SAVON HYVINVOINTIALUEEN KRIITTISET TOIMINNOT	29
TAULUKKO 4	TOIMIALOJEN VARAUTUMISEN TOIMENPITEITÄ	30
TAULUKKO 5	HYVINVOINTIALUEEN TEHTÄVÄT VÄESTÖNSUOJELUTILANTEESSA	37